

© Prostock-studio - stock.adobe.com

Огляд сільськогосподарського ринку ЄС

№ 20

Органічне сільське господарство в ЄС

Десятиріччя органічного зростання
Січень 2023

Розвиток сільського господарства та сільської місцевості

Оригінал цієї публікації Єврокомісії англійською мовою (Organic farming in the EU. A decade of organic growth) доступний за посиланням: https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2023-04/agri-market-brief-20-organic-farming-eu_en.pdf

Переклад українською мовою виконано на запит Міністерства аграрної політики та продовольства України у партнерстві з громадською спілкою «Органічна ініціатива» та OrganicInfo.ua за підтримки Швейцарії в рамках швейцарсько-української програми «Розвиток торгівлі з вищою доданою вартістю в органічному та молочному секторах України» (QFTP), що впроваджується Дослідним інститутом органічного сільського господарства (FiBL, Швейцарія) у партнерстві із SAFOSO AG (Швейцарія).

Відповідальність за зміст цієї публікації несе виключно автор. Точка зору автора не обов'язково відображає точку зору Мінагрополітики, SECO, FiBL, SAFOSO AG.

Міністерство
аграрної політики та
продовольства України

ОРГАНІЧНА
ІНІЦІАТИВА

organicinfo

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Швейцарська Конфедерація

FiBL

SAFOSO

© Natalia Lisovskaya – stock.adobe.com

ЗМІСТ

Основні факти	4
Інформаційна довідка	5
1. Факти і цифри щодо органічного сільського господарства в ЄС	6
2. Сталість органічного сектору	10
2.1 Економічна сталість	11
2.2 Вплив на навколишнє середовище	17
2.3 Соціальна сталість	19
3. Збут органічної продукції	20
4. Зростання імпорту	23
5. Поєднання амбіцій Зеленого курсу з підтримкою ЄС	25
6. Дослідження та інновації	30

ОСНОВНІ ФАКТИ

Органічне сільське господарство – це метод ведення сільського господарства задля виробництва харчових продуктів та кормів з використанням натуральних речовин та процесів. Його ключовий внесок у більш стале сільське господарство визнано у Спільній аграрній політиці ЄС (САП). У 2021 році^[a] було ухвалено План дій щодо розвитку органічного виробництва з метою підтримки виробництва і споживання органічних продуктів, а також подальшого підвищення сталості відповідно до Європейського зеленого курсу, Стратегії «Від ферми до виделки»^[b] та Стратегії біорізноманіття.

Дані щодо виробництва та споживання органічних продуктів у ЄС демонструють зростаючу тенденцію у 2010–2020 роках. У 2020 році площа земель, зайнятих під органічне сільське господарство, складала 14,8 млн га, що дорівнює 9,1%^[c] від загальної площі сільськогосподарських земель ЄС і близько 20% від загальної площі органічних земель у світі. Найбільший відсоток займають багаторічні пасовища (42%), за якими йдуть площі для вирощування зелених кормів (17%), зернових (16%) та багаторічних культур, таких як фрукти, оливки та виноград (11%). Попри значне зростання, органічне тваринництво у ЄС становить невелику частку від загального обсягу тваринництва ЄС – від 1% до 7% залежно від галузі. Органічні господарства, в середньому, більші за неорганічні, і ними керують молодші керівники.

Екологічні, економічні та соціальні переваги органічного сільського господарства демонструють дані Мережі даних бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств ЄС (FADN) та мета-аналізів наукових досліджень, результати яких значно різняться залежно від галузі та країни ЄС. Наприклад, господарства, що займаються органічним рослинництвом, економлять від 75 до 100% на засобах захисту рослин на 1 гектар і від 45 до 90% на добривах на 1 гектар порівняно з неорганічними господарствами, і вони приносять вищий чи аналогічний дохід на робочу одиницю.

У середньому, попри нижчу врожайність, органічні господарства приносять аналогічний або вищий дохід на одного працівника завдяки вищим цінам та вищому рівню підтримки з боку ЄС, що впливає з САП, при цьому країни ЄС застосовують різні підходи у своїх стратегічних планах.

Порівняно з 2015 роком, обсяги роздрібних продажів органічних продуктів зросли майже вдвічі у 2020 році, а площі земель, зайнятих під органічне сільське господарство, зросли на 41%. Обсяги імпорту з третіх країн, зокрема тропічних фруктів, зросли у період з 2018 до 2021 року. Заходи в рамках Плану дій з розвитку органічного виробництва та САП спрямовані на підтримку зростання, на що можуть впливати економічні події, такі як інфляція, що впливає на купівельну спроможність споживачів у ЄС, а отже, на попит на органічні продукти.

Органічне сільське господарство є радше наукомісткою, аніж ресурсомісткою формою ведення сільського господарства. Тому дослідження та інновації є ключовими інструментами для зростання органічного сільського господарства. Підтримка органічного сільського господарства здійснюється через програми розвитку та інновацій «Горизонт 2020» та «Горизонт Європа» (2014–2020 і 2021–2027 роки), а також Європейське інноваційне партнерство (EIP-AGRI) в рамках САП.

[a] Європейська Комісія, Повідомлення Європейській Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському Економічно-соціальному комітету і Комітету регіонів щодо Плану дій з розвитку органічного виробництва, COM (2021) 141 остаточна редакція, Європейська Комісія, Брюссель, 2021 рік.

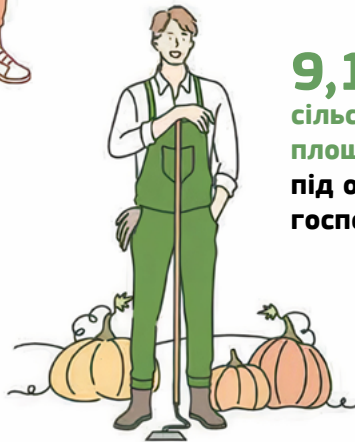
[b] Європейська Комісія, Повідомлення Європейській Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському Економічно-соціальному комітету і Комітету регіонів – Стратегія «Від ферми до виделки» заради справедливої, здорової а екологічно дружньої продовольчої системи, COM (2020) 381 остаточна редакція, Європейська Комісія, Брюссель, 2020 рік.

[c] Це річне зростання базується на річних статистичних даних щодо вирощування органічних культур (на основі даних, зібраних від органів сертифікації органічного виробництва), які відрізняються від даних, зібраних для дослідження щодо структури господарств (через національні органи статистики, напряму від господарств), що виходить кожні 10 років. Останнє демонструє менші площі сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у 2022 році (8,3%), але більш паятужне зростання з 2010 року (+119%). У 2025 році будуть зібрані і представлені дані для моніторингу щорічної площі угідь під органічним виробництвом відповідно до вимог регламенту щодо статистичних даних у сільському господарстві.

З 2015 до 2020 року роздрібні продажі органічної продукції в ЄС зросли вдвічі

У середньому органічні площі в ЄС щорічно збільшувалися на 5,7% у період 2012-2020 років

9,1% сільськогосподарських площ ЄС були зайняті під органічне сільське господарство у 2020 році

Видове різноманіття в органічному сільському господарстві на 34% вище, ніж у неорганічному

ОРГАНІЧНЕ ВИРОБНИЦТВО

Методи органічного виробництва покращують благополуччя тварин, одночасно зменшуючи використання антибіотиків

Вищі амбіції щодо органічного сільського господарства в новій Спільній аграрній політиці ЄС (САП) – Перехід до органічного сільського господарства підтримується через екосхеми або інтервенції з розвитку сільських територій у всіх стратегічних планах САП

У період з 2014 до 2020 року виробництво органічних свиней і птиці щорічно зросло на 9% і 11% відповідно

61% європейців знають логотип органічного сільського господарства

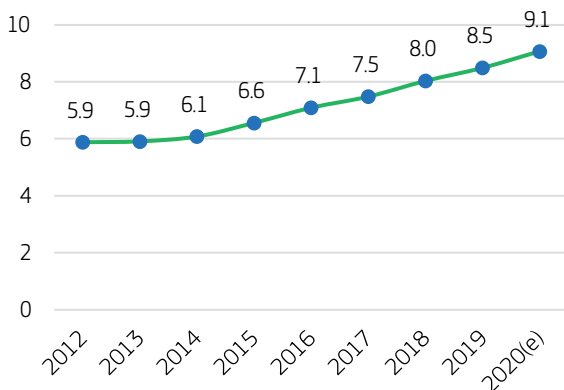
© pixdeluxe – istockphoto

1. Факти і цифри щодо органічного сільського господарства в ЄС

Зростання площ

У 2020 році площа сільськогосподарських земель під органічним виробництвом у світі складала 74,9 млн га (в т.ч. перехідного періоду)¹. У ЄС площа земель під органічним сільським господарством сягнула 14,8 млн га у 2020 році², що складає 19,7% від загальної площі сільськогосподарських угідь у світі і 9,1% від використовуваних сільськогосподарських площ ЄС (ВСП).

Графік 1.1 – Зростання частки сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у ЄС, 2012-2020 рр. (%)³

Джерело: Евростат (онлайн-таблиця даних [org_croprar](https://ec.europa.eu/eurostat)). Дані щодо Франції за 2020 рік є попередніми. Включає органічні землі та землі перехідного періоду.

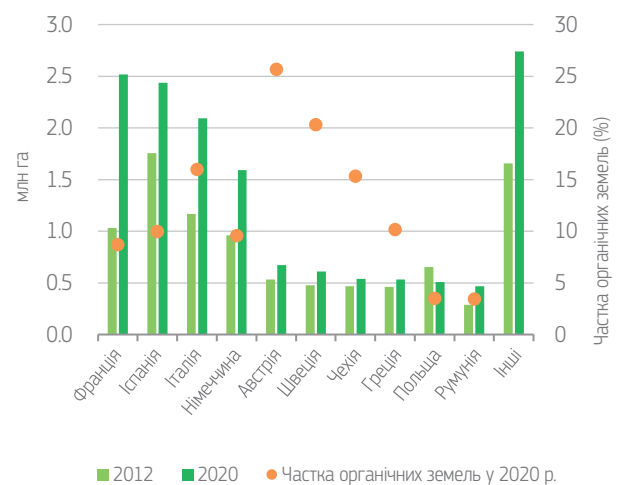
¹ Публікація FiBL і IFOAM – Organics international «Світ органічного сільського господарства. Статистика та нові тенденції 2022», Organic World Publishing, Фрік, Швейцарія, 2022, с.22, <https://www.fibl.org/fileadmin/documents/shop/1344-organic-world-2022.pdf>.

² Евростат (онлайн-таблиця даних [org_croprar](https://ec.europa.eu/eurostat))

³ Це річне зростання базується на річних статистичних даних щодо вирощування органічних культур (на основі даних, зібраних від органів сертифікації органічного виробництва), які відрізняються від даних, зібраних для дослідження щодо структури господарств (через національні органи статистики, напряду від господарств), що виходить кожні 10 років. Останнє демонструє менші площі сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у 2022 році (8,3%), але більш потужне зростання з 2010 року (+119%). У 2025 році будуть зібрані і представлені дані для моніторингу щорічної площі угідь під органічним виробництвом відповідно до вимог регламенту щодо статистичних даних у сільському господарстві.

Частка сільськогосподарських земель під органічним виробництвом в ЄС зросла на понад 50% у 2012-2020 роках, збільшуючись на 5,7% щороку. Протягом цього періоду частка земель під органічним виробництвом зросла у всіх країнах ЄС, окрім Польщі (де вона почала знову зростати у 2019 році після кількох років зниження).

Графік 1.2 – Площа земель під органічним землеробством у 2012 і 2020 рр. (млн га) і частка використовуваних сільськогосподарських площ (ВСП) у 2020 р. (%), в основних країнах-виробниках і сума у інших країнах-членах ЄС

Джерело: Розрахунок Генерального директорату Європейської комісії з питань сільського господарства (DG AGRI) на основі даних Евростат (онлайн-таблиця даних [org_croprar](https://ec.europa.eu/eurostat)).

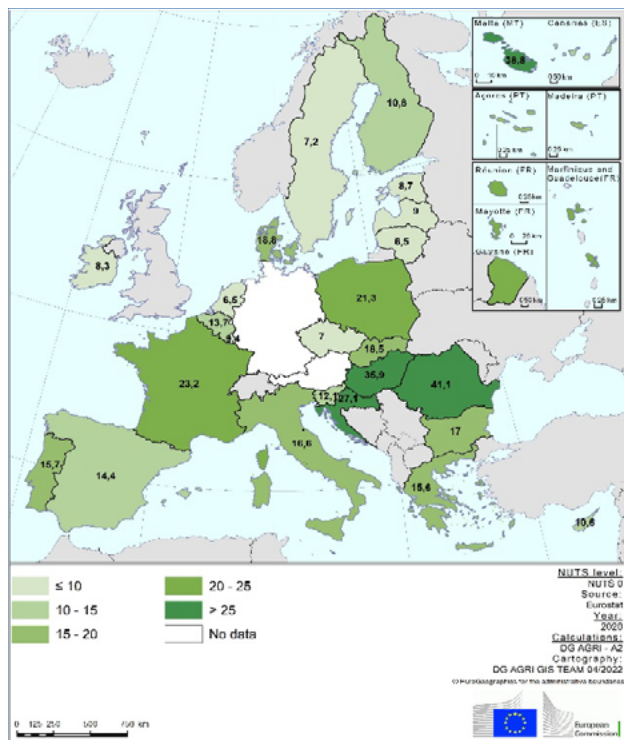
Чотири країни з найбільшою площею земель під органічним виробництвом в ЄС – Франція, Іспанія, Італія і Німеччина, частка земель у яких разом складала 52% від загальної площі органічних сільськогосподарських угідь у 2012 році і 59% – у 2020 році. Зокрема, Франція збільшила свої площі під органічним виробництвом на майже 150% з 2012 року, а Італія майже подвоїла.

У 2020 році Франція стала країною з найбільшою площею земель під органічним виробництвом у ЄС з 2,5 млн га і середнім щорічним зростанням на 11,8% у 2012-2020 роках. З 2,4 млн га до неї наблизилась Іспанія, яка мала найбільшу площу земель під органічним виробництвом у 2012 році.

Що стосується частки сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом, то, порівняно із середнім показником по ЄС, що дорівнює 9,1%, у 2020 році у Австрії їхня частка досягла понад 25% і понад 20% – у Естонії та Швеції. Проте в Ірландії та на Мальті цей показник залишився на рівні менше 2%.

Площа земель перехідного періоду⁴ вказує на потенційне зростання в органічному секторі у наступні роки. У 11 країнах ЄС частка земель перехідного періоду складає 10-20% від загальної площі земель під органічним виробництвом, а у 6 країнах цей показник перевищує 20%. Дві третини площ перехідного періоду знаходяться у Франції, Іспанії, Італії та Румунії.

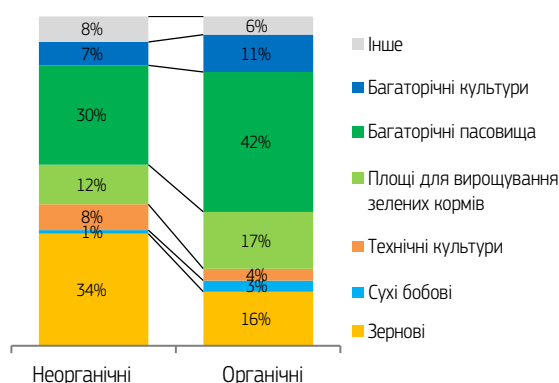
Карта 1.1 – Площа земель перехідного періоду, частка від загальної площі земель під органічним виробництвом у 2020 р., (%), за країнами

Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних Євростат (онлайн таблиця даних org_croprg).

Пасовища – основна категорія використання земель

Графік 1.3 – Використання земель у неорганічному та органічному сільському господарстві, 2020 р., за культурами (%)

Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних Євростат (онлайн таблиці даних org_croprg і agro_cpsh1).

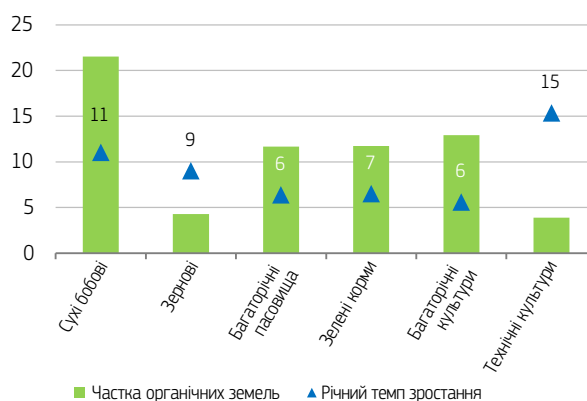
У 2020 році багаторічні пасовища склали найбільшу частку земель під органічним виробництвом у ЄС (42% і 6,2 млн га). Ці площі використовуються в органічному тваринництві (для виробництва молока і м'яса), де вимагається доступ до площ для випасання на відкритому

⁴ Будь-яке господарство, яке хоче виробляти органічну продукцію, повинно пройти перехідний період. Протягом цього періоду потрібно застосовувати органічні методи виробництва, але отриманий продукт не можна реалізовувати як органічний. Тривалість такого перехідного періоду залежить від типу органічного продукту, який вироблятиметься.

повітрі, і знаходяться переважно в Іспанії, Франції і Німеччині (пасовища у цих країнах складають майже половину усіх площ багаторічних пасовищ у ЄС). Решта органічних сільськогосподарських земель використовуються для вирощування зелених кормів (17%), зернових (16%) і багаторічних культур, таких як фрукти, оливки і виноград (11%).

Частка земель під органічним виробництвом відносно загальної площі за культурами є вищою за середній показник в ЄС, що складає 9,1%, зокрема, для сухих бобових (24%), багаторічних культур (14%), зеленого корму (13%), багаторічних пасовищ (12%) і овочів (11%). Показник щодо зернових і технічних культур є нижчим за середній – 5% і 4% відповідно. Проте ці культури демонстрували високі темпи щорічного зростання у 2014-2020 роках (+8% і +15% відповідно).

Графік 1.4 – Використання органічних земель, частка у 2020 р. і річний темп зростання у 2014-2020 рр., за культурами (%)

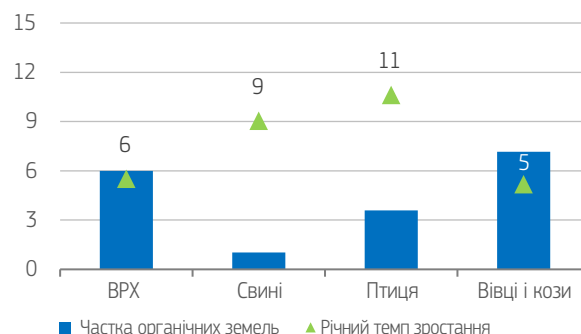

Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних Євростат (онлайн таблиці даних org_croprg і agro_cpsh1).

Обсяги органічного тваринництва залишаються невеликими

Попри швидке зростання, обсяги органічного тваринництва у ЄС залишаються невеликими порівняно із загальним обсягом тваринництва у ЄС. У 2020 році, за оцінками, близько 6% поголів'я ВРХ і 7,2% (2019 р.) поголів'я кіз та овець були органічними, для птиці і свиней ці показники становили 3,6% і 1% відповідно. Екстенсивні системи з трав'яною відгодівлею ВРХ, овець та кіз можна простіше і дешевше перевести на органічні методи. Натомість такий перехід є складнішим для систем із зерновою відгодівлею через вищі витрати на органічні корми та суворіші правила (наприклад, щодо лікування тварин). Однак, хоч і з нижчої межі, органічне свинарство та птицеводство демонструють вищі річні темпи зростання (9 і 11% відповідно), ніж інші галузі тваринництва.

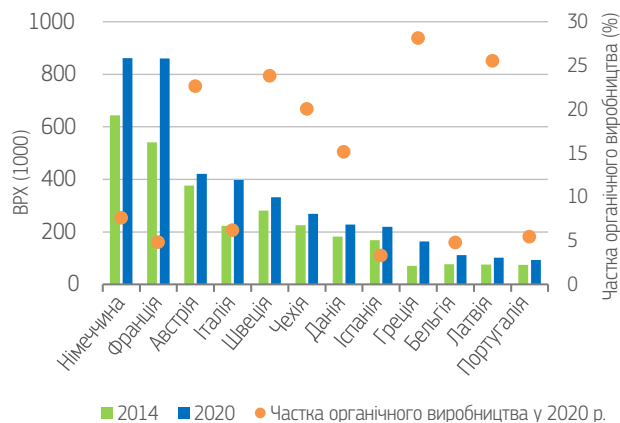
Графік 1.5 – Органічне тваринництво, частка у 2020 р. і річний темп зростання у 2014-2020 рр., за видами тварин (%)

Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних Євростат (онлайн таблиці даних org_lstspec, agro_mt_lscat, agro_mt_lspig, agro_mt_lssheep, agro_mt_lsgoat, agro_mt_pann і ef_lsk_poultry). Оцінка DG AGRI щодо птиці і кіз. Частка овець та кіз у 2019 р.

У деяких країнах було зафіксовано високі частки органічного тваринництва, наприклад, в Австрії (22% ВРХ, 35% овець та кіз і 3% свиней), Швеції (24% ВРХ, 32% овець та кіз і 3% свиней), Данії (15% ВРХ і 3% свиней) і Латвії (26% ВРХ, 36% овець та кіз і 1% свиней).

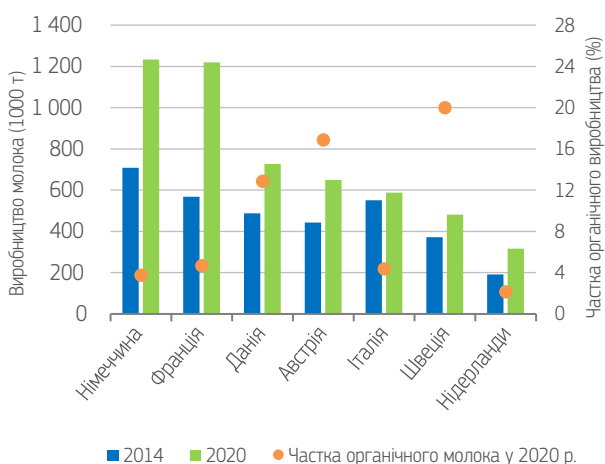
Графік 1.6 – Органічна ВРХ, поголів'я у 2014 і 2020 рр. (тис. і частка у 2020 р. (%), у основних країнах-виробниках

Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних Євростат (онлайн таблиці даних [org_lstspec](#) і [agro_mt_lstscatt](#)).

У Німеччині, Франції, Австрії та Італії вирощують понад половину усього поголів'я ВРХ у ЄС. У 2014–2020 роках поголів'я органічної ВРХ найшвидше збільшувалося у Болгарії, Хорватії та Греції. Єдиними країнами ЄС, де поголів'я органічної ВРХ зменшувалося, були Румунія і Польща.

Графік 1.7 – Виробництво органічного молока, обсяги у 2014 і 2020 рр. (тис. т) і частка у 2020 р. (%), основні країни-виробники

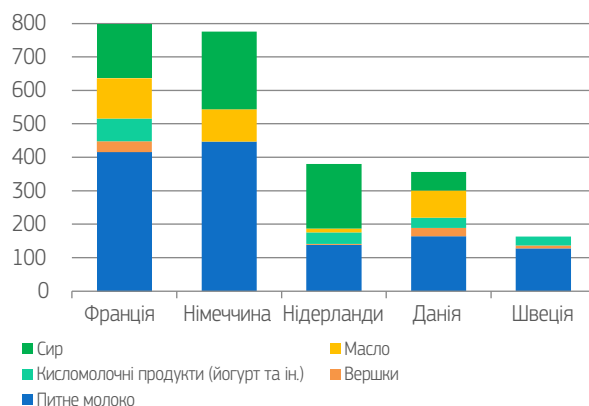
Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних Євростат (онлайн таблиці даних [org_aprod](#) і [agro_mt_farm](#)), дані по Італії є попередніми.

Третина усього органічного молока в ЄС виробляється у Німеччині, Франції, Данії, Австрії та Італії. Дві країни-лідерки у ЄС за обсягами виробництва – Німеччина і Франція – значно наростили обсяги виробництва у період з 2014 по 2020 рік: +74% і +115% відповідно. Однак у відносному вираженні, у Болгарії, Греції, Іспанії та на Кіпрі зростання було навіть більш вражаючим. З іншого боку, в Естонії, Угорщині та Польщі спостерігалася тенденція до зниження (хоча Польща почала відновлення у 2020 році).

Попри зростання виробництва органічного молока у більшості країн ЄС, частка органічного молока у загальному обсязі виробництва молока залишається невеликою – 3,7% в ЄС у 2020 році. Проте існують винятки:

частка виробництва органічного молока є досить значною у Швеції (20%), Австрії (17%) і Данії (13%). Половина усього органічного молока в ЄС використовується як питне молоко, а 26% – для виробництва сиру.

Графік 1.8 – Виробництво органічних молочних продуктів, обсяг (тис. т у молочному еквіваленті) у 2020 р., основні країни-виробники

Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних Євростат (онлайн таблиця даних [org_aprod](#)). Немає даних по усіх країнах.

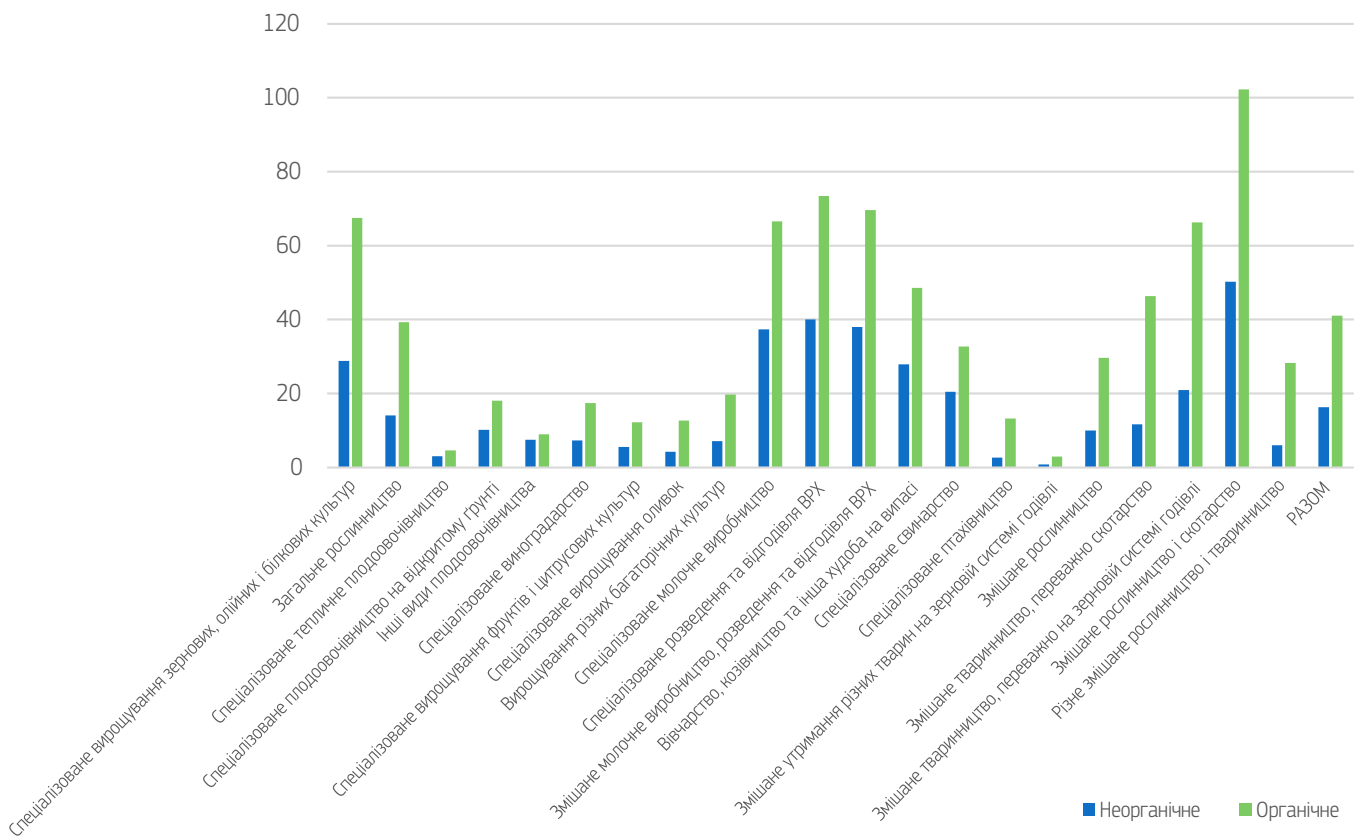
У середньому, органічні господарства більші за неорганічні

За даними Інтегрованої статистики сільськогосподарських господарств за 2020 рік^[5] 2,7% сільськогосподарських підприємств у ЄС мають сільськогосподарські угіддя та/або худобу, що є повністю органічними або знаходяться у перехідному періоді. Ще 0,9% господарств мають певну частку органічного виробництва. Таким чином, загалом 3,6% господарств у ЄС є повністю або частково органічними. Цей відсоток дуже різниться залежно від країни: найвищий – у Австрії (22%), Чехії (18%), Естонії (16%), Франції (11%) і Фінляндії (11%). В Угорщині, Ірландії, Латвії, Польщі, Португалії і Румунії – лише близько 1%. В абсолютному вираженні найбільша кількість органічних виробників у ЄС знаходиться в Італії (що складає 9% господарств в Італії), Франції (11%) та Іспанії (4%).

На рівні ЄС частка земель, які обробляються повністю або частково органічними господарствами, є вищою, ніж частка повністю або частково органічних господарств. Це пояснюється тим, що, у середньому, розмір органічних господарств (41 га) є більшим за розмір неорганічних (16 га, що у 2,5 рази менше). Органічні господарства більші за неорганічні у більшості країн ЄС, а найбільша різниця спостерігається у Литві, Португалії та Словаччині (органічні господарства більші у 4–7 разів). Проте у Німеччині та Ірландії органічні та неорганічні господарства однакові за розміром, а в Болгарії, Чехії, Франції та Люксембурзі органічні господарства менші на 20–40%.

Більшість повністю органічних господарств спеціалізуються на розведенні та відгодівлі ВРХ (14% органічних господарств ЄС), вирощуванні сільськогосподарських орних культур (13%) та оливок (10%). У середньому, органічні господарства є більшими за неорганічні в усіх видах сільськогосподарської діяльності.

Графік 1.9 - Середній розмір неорганічних і повністю органічних господарств (га) в ЄС у 2020 р.

Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних Евростат (Інтегрована статистика сільськогосподарських господарств, 2020 р., попередні дані, спеціальний витяг)⁵.

© Syda Productions - stock.adobe.com

⁵ Джерело: Евростат, Інтегрована статистики сільськогосподарських господарств, 2020 р., попередні дані, спеціальний витяг <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/ks-gq-20-009>

© rh2010 – stock.adobe.com

2. Сталість органічного сектору

Органічне виробництво приносить екологічні, економічні та соціальні переваги

За даними Мережі даних бухгалтерського обліку сільськогосподарських підприємств ЄС (FADN)⁶, органічні господарства, що займаються органічним рослинництвом, витрачають менше коштів на добрива та засоби захисту рослин, ніж неорганічні господарства. У середньому економія складає 75-100% від витрат на засоби захисту рослин на гектар та 45-90% від витрат на добрива на гектар порівняно з неорганічними господарствами.

Таблиця 2.1 – Витрати на допоміжні продукти на одиницю виготовленого продукту, дохід на одного працівника та витрати робочої сили на одиницю виготовленого продукту на органічних рослинницьких господарствах у порівнянні з неорганічними в обраних країнах⁷

	Витрати на добрива на одиницю виготовленого продукту	Витрати на пестициди на одиницю виготовленого продукту	Дохід на одного працівника	Витрати робочої сили на одиницю виготовленого продукту
Зернові, олійні і білкові культури	Значно нижчі	Значно нижчі	Значно вищий	Немає чіткої тенденції
Інші орні культури	Значно нижчі	Значно нижчі	Вищий ⁸	Вищі
Вино	Нижчі ⁸	Нижчі	Немає чіткої тенденції	Немає чіткої тенденції
Фрукти	Немає чіткої тенденції	Нижчі ⁸	Немає чіткої тенденції	Вищі ⁸

Джерело: За даними FADN за 2017-2020 рр. (попередні дані за 2020 рік)

⁶Виятки: трохи нижчий у 3 з 14 країн х комбінації економічного розміру

⁷Виятки: трохи вищий у 2 з 8 країн х комбінації економічного розміру

⁸Виятки: трохи вищий у 1 з 8 країн х комбінації економічного розміру

⁹Виятки: трохи нижчий у 2 з 8 країн х комбінації економічного розміру

⁶ Дані FADN ґрунтуються на вибірці близько 80 000 господарств, що репрезентує сільське господарство у ЄС з точки зору типів господарств, регіонів та економічного розміру, але не репрезентує органічні господарства, що обмежує аналітичний потенціал даних FADN. <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/FADNPublicDatabase/FADNPublicDatabase.html>

⁷ Містить лише комбінації країн та економічного розміру, за якими у вибірці FADN за 2017-2020 роки є не менше 30 господарств.

Зернові, олійні та білкові культури: Австрія (2 економічні розміри), Німеччина (2), Франція (1), Італія (3).

Інші орні культури: Австрія (2), Німеччина (4), Франція (1), Італія (5), Польща (2).

Вино: Німеччина (1), Франція (3), Італія (4)

Фрукти: Австрія (1), Німеччина (1), Франція (1), Італія (4), Польща (1).

З іншого боку, у деяких галузях органічні рослинницькі господарства є більш трудомісткими (вони вимагають більше працівників на одну одиницю виготовленого продукту). Загалом, органічні рослинницькі господарства приносять вищий або аналогічний рівень доходу на одного працівника.

Що стосується тваринницьких господарств, органічні молочні господарства мають нижчий рівень витрат на ветеринарні препарати на одну одиницю виробленого продукту, аніж неорганічні. Органічні молочні і м'ясні господарства є однаково трудомісткими, але вони приносять вищий дохід на одного працівника. Органічні господарства, які займаються вівчарством та козівництвом, також отримують вищий дохід на одного працівника, аніж неорганічні. Органічні господарства із зерновою системою годівлі також мають нижчі витрати на одну одиницю виробленого продукту.

Таблиця 2.2 – Витрати на допоміжні продукти на одиницю виготовленого продукту, дохід на одного працівника та витрати робочої сили на одиницю виготовленого продукту на органічних тваринницьких господарствах у порівнянні з неорганічними в обраних країнах⁸

	Витрати на ветеринарні препарати на одиницю виготовленого продукту	Дохід на одного працівника	Витрати робочої сили на одиницю виготовленого продукту
Молочні (дійні корови)	Нижчі	Вищий ⁹	Вищі ⁹
М'ясні (лише м'ясні або м'ясо-молочні)	Немає чіткої тенденції	Вищий	Вищі ⁹
Вівці і кози	Немає чіткої тенденції	Вищий ⁹	Немає чіткої тенденції
Тварини на зерновій системі годівлі (птиця, свині та ін.)	Нижчі	Немає чіткої тенденції	Немає чіткої тенденції

Джерело: За даними FADN за 2017-2020 рр. (попередні дані за 2020 рік)

⁹Виятки: трохи нижчий у 4 з 27 країн х комбінації економічного розміру

⁸Виятки: трохи нижчий у 4 з 27 країн х комбінації економічного розміру

⁹Виятки: трохи нижчий у 7 з 26 країн х комбінації економічного розміру

⁸Виятки: трохи нижчий у 1 з 9 країн х комбінації економічного розміру

⁸ Містить лише комбінації країн та економічного розміру, за якими у вибірці FADN за 2017-2020 роки є не менше 30 господарств.

Молоко (дійні корови): Австрія (3 економічні розміри), Бельгія (1), Чехія (1), Німеччина (4), Данія (2), Фінляндія (1), Франція (1), Італія (4), Латвія (4), Нідерланди (1), Польща (3), Швеція (2).

ВРХ (розведення та відгодівля, розведення-відгодівля-молочне виробництво, без урахування фахівців з молока): Австрія (3), Бельгія (1), Чехія (4), Німеччина (3), Фінляндія (1), Франція (2), Італія (3), Латвія (1), Польща (2), Швеція (3), Словенія (2), Словаччина (1).

Вівці і кози: Австрія (1), Франція (3), Італія (4), Хорватія (1).

Тварини на зерновій системі годівлі (свині, птиця, інші зернодні): Німеччина (1), Данія (2), Італія (2), Франція (1).

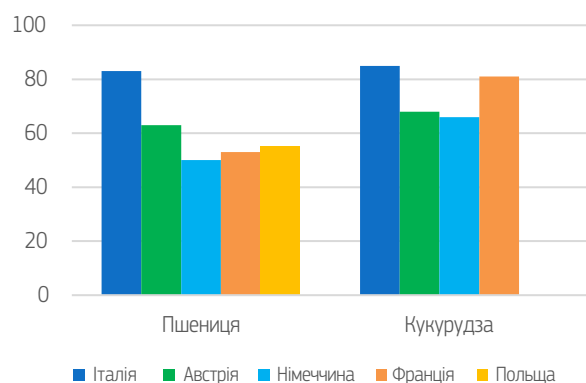
© ellisia - stock.adobe.com

2.1 Економічна сталість: сектор, що є економічно привабливим для фермерів

За даними FADN щодо рослинницьких, молочних та м'ясних господарств (за якими розмір вибірки щодо органічних господарств у FADN є достатньо великим, щоб надати відповідні результати у кількох країнах), органічні фермери отримують вигоду від цінової премії на свою продукцію у секторах органічного рослинництва та молочного виробництва, але не у м'ясному виробництві. Ці дані також демонструють, що витрати на одиницю землі чи тварини можуть бути нижчими в органічних системах, хоча це і не завжди так. У більшості випадків рівень доходу на одного працівника є вищим на органічних господарствах, а частка державної підтримки у загальному доході господарства також є вищою, аніж у неорганічних системах виробництва.

Рослинницькі господарства

Графік 2.1 – Урожайність органічних культур у порівнянні з неорганічними у розрізі обраних орних культур, середній показник за 2015-2020 рр. (урожайність неорганічних культур = 100)

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми. Немає даних про урожайність органічної кукурудзи у Польщі через занадто малий розмір вибірки.

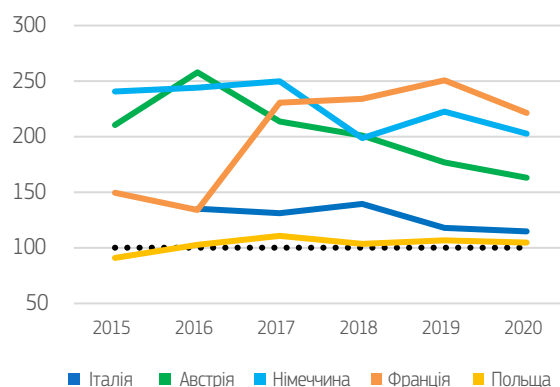
За даними огляду мета-аналізів, виконаного Центром спільних досліджень⁹ на замовлення Генерального директорату Європейської комісії з питань сільського господарства та сільського розвитку (DG AGRI), урожайність сільськогосподарських культур в органічному виробництві є на 5-30% нижчою, ніж в неорганічному виробництві. За даними FADN щодо господарств, які займаються рослинництвом, розрив в урожайності є особливо значним для м'якої пшениці, яка в органічному виробництві становить від 50% (Німеччина) до 83% (Італія) від урожайності у неорганічному виробництві.

⁹ Європейська Комісія, iMAP (Інтегрована платформа моделювання для аналізу агропромислової та ресурсної політики), <https://wikis.ec.europa.eu/display/IMAP/>.

Розрив в урожайності органічної кукурудзи є меншим, однак все ще може бути серйозним фінансовим стримуючим чинником, якщо не компенсуватиметься за рахунок вищих цін та/або державної підтримки.

Для м'якої пшениці зафіксовані вищі цінові премії¹⁰ – у Німеччині, Австрії та Франції ціна на органічну пшеницю майже вдвічі вища, ніж на неорганічну (після 2017 року). У 2020 році, після підвищення ціни на неорганічну м'яку пшеницю, спостерігалось незначне зниження цінової премії в усіх проаналізованих країнах.

Графік 2.2 – Цінова премія на органічну м'яку пшеницю (неорганічна = 100) у 2015-2020 рр. в обраних країнах

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми.

Органічні рослинницькі господарства у Польщі, Італії і Австрії мали нижчі середні витрати на 1 га у 2015-2020 рр., ніж неорганічні господарства цих країн, однак для органічних господарств у Франції та Німеччині такі витрати були вищими порівняно з неорганічними. Серед різних категорій витрат¹¹, нижчі специфічні витрати є основним чинником зниження загальних витрат на органічних господарствах (Польща, Італія і Австрія). Аналогічно, коли загальні затрати були вищими, специфічні витрати були нижчими (Німеччина), або відносно збільшення специфічних витрат було нижчим, аніж збільшення неспецифічних чи амортизаційних витрат (Франція).

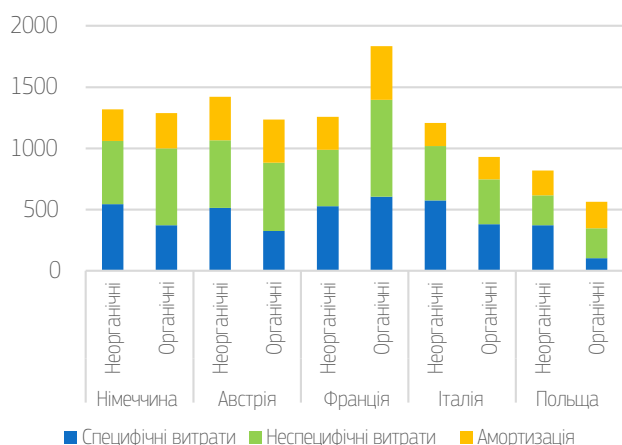
¹⁰ Відсоток, на який ціна на органічні продукти перевищує ціну на неорганічні продукти (чи відстає від неї).

¹¹ Специфічні виробничі витрати включають витрати на насіння та садивний матеріал, добрива, захист рослин та інші специфічні витрати, пов'язані з рослинництвом.

Неспецифічні витрати включають витрати на паливо-мастильні матеріали, експлуатацію техніки та будівель, підрядні роботи, енергоносії (електроенергія і опалення) та інші прямі витрати (водопостачання, страхування, бухгалтерський облік, оплата телефонних рахунків тощо).

Амортизація (споживання основних засобів) - це систематичне перенесення суми активів, що амортизується, протягом його терміну служби. Вона застосовується до основних засобів: господарських будівель, техніки і обладнання, благоустрою території, багаторічних насаджень та матеріальних непродовольчих активів.

Графік 2.3 – Витрати на неорганічних та органічних рослинницьких господарствах, середній показник у 2015-2020 рр. (євро/га) в обраних країнах

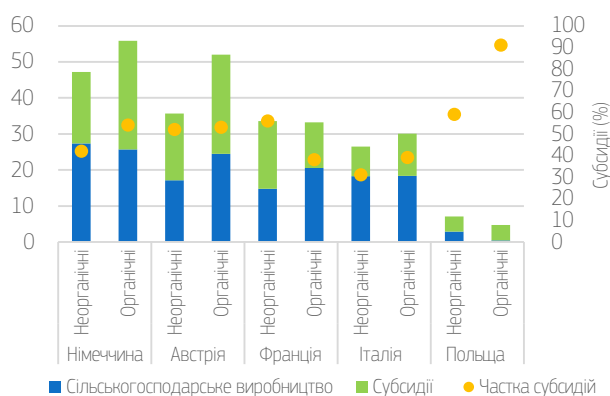

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми.

З точки зору середньої річної чистої доданої вартості на річну робочу одиницю у 2015-2020 рр., органічні рослинницькі господарства мали (i) вищий загальний дохід у Австрії, Німеччині та Італії, (ii) однаковий дохід у Франції і (iii) нижчий дохід у Польщі порівняно з неорганічними господарствами.

В Італії і Німеччині дохід від сільськогосподарського виробництва¹² на одного працівника є однаковим на неорганічних і органічних господарствах, проте органічні господарства в Австрії та Франції заробляють майже на 40% більше. Органічні господарства у Польщі дуже мало заробляють від сільськогосподарського виробництва і набагато менше, ніж аналогічні неорганічні господарства.

Графік 2.4 – Річна чиста додана вартість на одного працівника на неорганічних і органічних рослинницьких господарствах, середній показник у 2015-2020 рр. (тис. євро/річну робочу одиницю) в обраних країнах і частка державної підтримки у загальній чистій доданій вартості

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми.

Органічні рослинницькі господарства у Німеччині, Австрії та Італії отримують приблизно на 50% більше субсидій на одного працівника, ніж неорганічні господарства¹³. У Польщі субсидії на одного працівника для органічних і неорганічних господарств є однаковими, а органічні господарства у Франції отримують на третину менше субсидій на одного працівника, аніж неорганічні господарства.

¹² <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/FADNPublicDatabase/description.html>
Дохід від сільськогосподарського виробництва включає дохід, отриманий від продажу продукції на ринку, різницю запасів, споживання на господарстві тощо.

¹³ Дохід від субсидій включає підтримку в рамках CAP ЄС та державну підтримку, але не включає підтримку інвестицій

Що стосується частки субсидій у доходах, то у трьох країнах-членах ЄС (Німеччині, Італії та особливо Польщі) органічні рослинницькі господарства більше залежали від державної підтримки у своїх доходах, ніж неорганічні господарства. Проте у Франції органічні господарства є більш автономними, ніж неорганічні, з точки зору отримання свого доходу.

Насамкінець, органічні рослинницькі господарства у різних країнах ЄС стикаються з досить різними ситуаціями з точки зору розриву в урожайності, цінової премії та витрат на 1 га. Разом з відмінностями в державній підтримці це призводить до неоднозначних тенденцій щодо загального доходу на працівника при порівнянні неорганічних і органічних господарств.

Наприклад, хоча дохід на одного працівника від сільськогосподарського виробництва у Італії і Німеччині є однаковим на неорганічних і органічних господарствах, причини цієї схожості є різними. З одного боку, органічні господарства у Німеччині мають значний розрив в урожайності і витрати, аналогічні до неорганічних господарств, проте це компенсується значною ціновою премією. З іншого боку, органічні господарства в Італії мають меншу цінову премію, але й менший розрив в урожайності, ніж в Німеччині. Вони також мають менші витрати, ніж неорганічні господарства Італії.

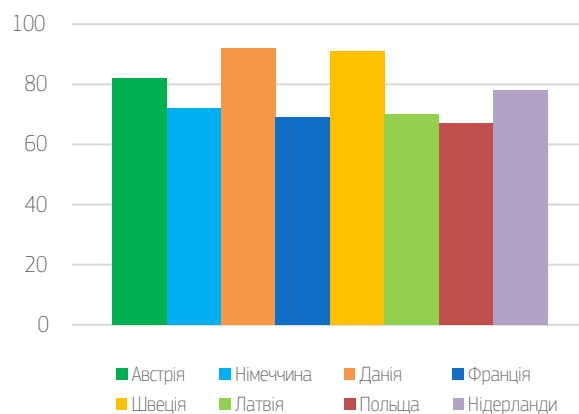
Аналогічно, хоча органічні господарства у Франції та Австрії заробляють на 40% більше, ніж неорганічні, загальний дохід в Австрії є набагато вищим на органічних господарствах, аніж на неорганічних, завдяки вищій державній підтримці. У Франції, через нижчий обсяг державної підтримки, загальний дохід органічних і неорганічних господарств є однаковим.

Попри менші витрати, органічні господарства у Польщі потерпають від відсутності цінової премії, яка могла б компенсувати значні розриви в урожайності. Однаковий рівень підтримки органічних і неорганічних господарств на одного працівника не компенсує нижчий дохід від сільськогосподарського виробництва органічних господарств.

Молочні господарства

За даними FADN щодо господарств, що спеціалізуються на молочному виробництві, надії молока на органічних господарствах є на 8-33% нижчими, ніж на неорганічних господарствах.

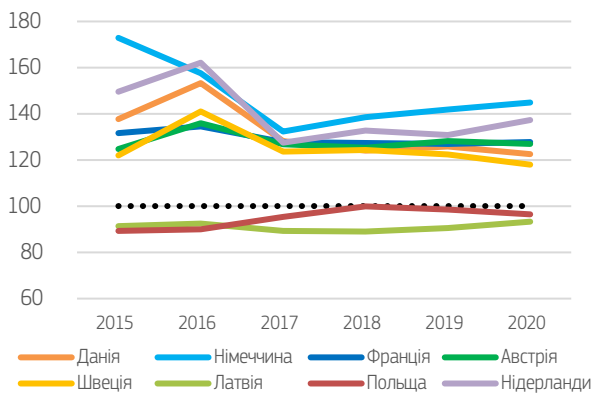
Графік 2.5 – Надії молока на органічних господарствах порівняно з неорганічними, середній показник у 2015-2020 рр. (надії молока на неорганічних господарствах = 100)

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми.

Дані FADN щодо молочних господарств з обраних країн ЄС свідчать про те, що цінова премія за органічне молоко перевищує 20% після падіння у 2017 році, якому передувало підвищення цін на неорганічне молоко (Польща і Латвія є винятками, де немає цінової премії).

Графік 2.6 – Цінова премія на органічне молоко (неорганічне = 100), 2015-2020 рр., в обраних країнах

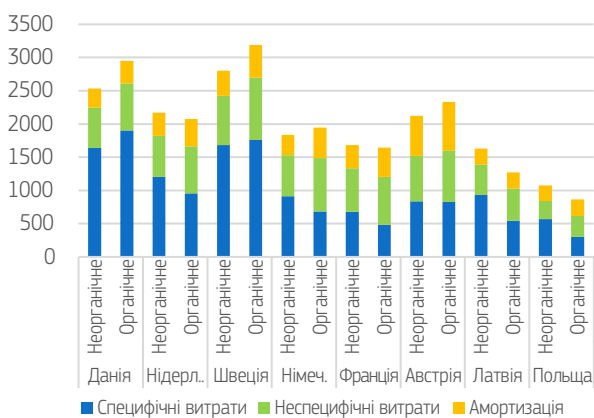

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми.

Органічні молочні господарства у Данії, Швеції, Австрії і Німеччині мали вищі середні витрати на одиницю худоби у 2015-2020 роках порівняно з неорганічними господарствами, тоді як в інших країнах ЄС, що вивчалися, такі витрати були (дещо) нижчими на органічних господарствах (Латвія, Польща, Франція, Нідерланди).

Серед різних категорій витрат, нижчі специфічні витрати у тваринництві¹⁴ є основним чинником зниження загальних витрат на органічних господарствах у Латвії, Польщі, Франції і Нідерландах. Аналогічно, нижчі специфічні витрати частково компенсують вищі неспецифічні витрати та амортизаційні витрати на органічних господарствах Німеччини. В Австрії і Швеції стабільні або лише дещо вищі специфічні витрати сприяють зменшенню загального впливу на значне зростання неспецифічних і амортизаційних витрат на органічних господарствах. Специфічні витрати на органічних господарствах Данії є вищими, так само як і інші витрати на таких господарствах.

Графік 2.7 – Витрати на неорганічних і органічних молочних господарствах, середній показник у 2015-2020 рр. (євро/одиниця поголів'я) в обраних країнах

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми.

З точки зору середньої річної чистої доданої вартості на річну робочу одиницю у 2015-2020 роках, органічні молочні господарства у Данії, Швеції, Австрії та Нідерландах мали вищий загальний дохід, ніж неорганічні господарства; у Франції і Німеччині дохід був майже однаковим, а в Польщі і Латвії – нижчим.

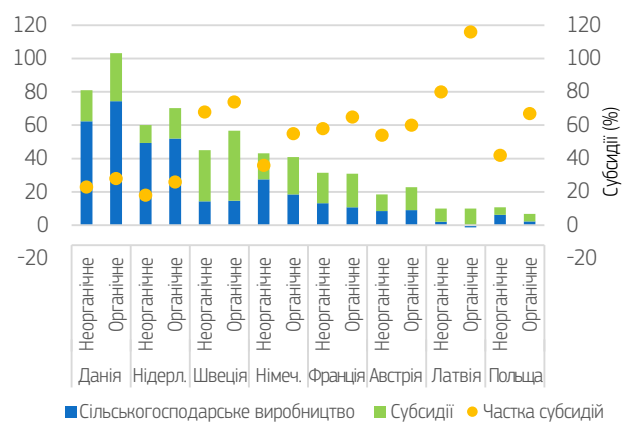
У Данії, Австрії, Нідерландах і Швеції органічні молочні господарства отримали (дещо) вищий дохід від сільськогосподарського виробництва

¹⁴ Специфічні витрати у тваринництві включають корми та інші специфічні витрати на тварин (такі як ветеринарні збори, витрати на репродукцію, аналізи молока, зберігання тощо), <https://agrigdata.ec.europa.eu/extensions/FADNPublicDatabase/description.html>

на одного працівника, ніж неорганічні. У Польщі, Німеччині і Франції дохід від сільськогосподарського виробництва на одного працівника є (набагато) нижчим на органічних господарствах, ніж на неорганічних. У Латвії органічні молочні господарства фактично мають збитки від самої сільськогосподарської діяльності.

В усіх досліджуваних країнах ЄС субсидії, які отримували органічні молочні господарства на одного працівника, були вищими ніж ті, що отримували неорганічні молочні господарства, лише у Польщі розмір субсидій був однаковим. Органічні молочні господарства більше покладалися на державну підтримку в отриманні прибутку, аніж неорганічні, особливо у Латвії, Польщі та Німеччині.

Графік 2.8 – Чиста додана вартість на одного працівника на неорганічних і органічних молочних господарствах, середній показник у 2015-2020 рр. (тис. євро/середня робоча одиниця) в обраних країнах і частка державної підтримки у структурі чистої доданої вартості

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми.

Насамкінець, органічні молочні господарства у різних країнах ЄС стикаються з досить різними ситуаціями з точки зору різниці у надоях, ціновій премії та витрат на 1 га. Разом з відмінностями у державній підтримці це призводить до неоднозначних тенденцій щодо розміру загального доходу на працівника при порівнянні неорганічних і органічних господарств.

Органічні господарства країн ЄС, що мали найменшу різницю у надоях (Данія, Швеція і, меншою мірою, Австрія і Нідерланди), водночас мали позитивну різницю у доходах від сільськогосподарської діяльності порівняно з неорганічними. Це відбувалося навіть незважаючи на те, що органічні господарства у трьох із зазначених країн (Данії, Швеції і Австрії) мали також і найвищі відносні витрати порівняно з неорганічними (у цих чотирьох країнах цінова премія є майже однаковою).

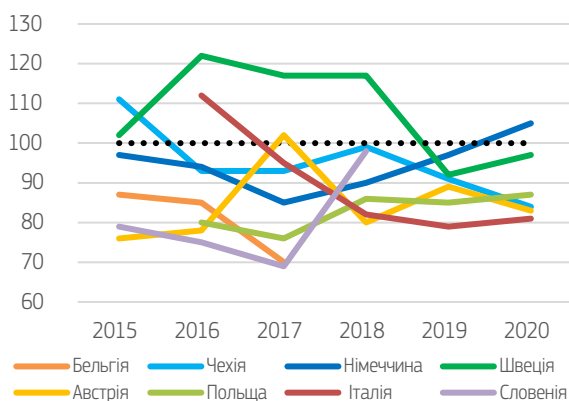
З іншого боку, органічні господарства у двох країнах ЄС, що мали найбільшу різницю у надоях (Франція і Німеччина), мали дещо негативну різницю у доходах від сільськогосподарського виробництва порівняно з неорганічними. У Франції органічні господарства мають дещо нижчий рівень витрат, ніж неорганічні, а цінова премія майже така сама як і у Данії, Швеції, Австрії та Нідерландах. У Німеччині цінова премія є найвищою з усіх країн ЄС, але органічні господарства також мають і дещо вищі витрати, аніж неорганічні. Державна підтримка у Німеччині і Франції компенсує більшу частину різниці у доходах від сільськогосподарського виробництва, таким чином загальний дохід органічних господарств лише трохи нижчий за дохід неорганічних (-2% для органічних господарств у Франції і -5% - у Німеччині).

Попри менші витрати на одну тварину, органічні молочні господарства в Латвії та Польщі страждають від поєднання великої різниці у надоях та відсутності цінової премії на свою продукцію. В результаті доходи від сільськогосподарського виробництва на органічних господарствах значно нижчі.

М'ясні ферми

Дані FADN стосовно м'ясних господарств в обраних країнах ЄС свідчать, що, загалом, ціни виробників на органічну худобу для виробництва м'яса були на 5-30% нижчими, ніж на неорганічну худобу, за винятком цін у Швеції у 2015-2018 роках. Таку нижчу ціну виробника на органічних тварин можна пояснити тим, що в системі органічного виробництва велика рогата худоба зазвичай досягає класів конформації і жирового покриття¹⁵, які отримують – пропорційно – нижчу ціну за 1 кг туші. Проте останні ринкові дані¹⁶ свідчать про те, що органічну худобу такого самого віку, класу, статі, з таким самим класом конформації та жирового покриття у більшості випадків продають за вищою ціною, ніж неорганічну.

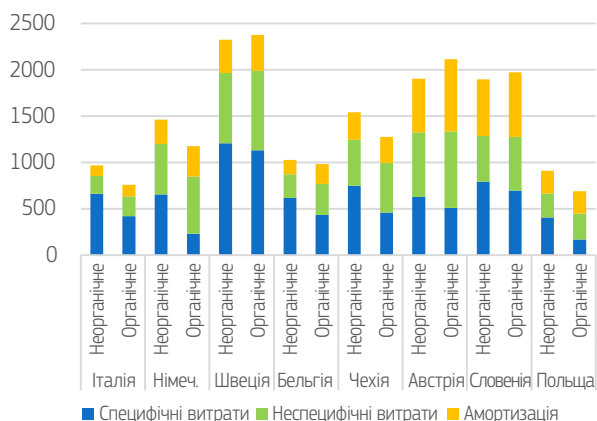
Графік 2.9 – Цінова премія на органічну яловичину від бичків віком 1-2 роки (неорганічна = 100), 2015-2020 рр., в обраних країнах

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми.

Середні витрати органічних м'ясних господарств Польщі, Італії, Німеччини і Чехії на одиницю поголів'я були нижчими на одну п'яту чи чверть, ніж витрати неорганічних господарств. У Бельгії витрати були також трохи нижчими, а в Австрії і Словенії - (дещо) вищими. У всіх досліджуваних країнах ЄС специфічні витрати на одиницю органічної худоби були нижчими від 6% до 60% порівняно з неорганічною.

Графік 2.10 – Витрати на неорганічних і органічних м'ясних господарствах, середній показник у 2015-2020 рр. (євро/одиницю поголів'я) в обраних країнах

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми.

¹⁵ Класи конформації і жирового покриття – це кількісні показники «м'ясистості» туші. Їх можна трактувати аналогічно до урожайності культур у рослинництві чи надою молока у молочному секторі.

¹⁶ Повідомлення Європейській Комісії від країн-членів ЄС в контексті Регламенту щодо прозорості ринку (дані по Австрії, Чехії, Німеччині, Франції та Швеції за 2022 рік).

З точки зору середньої річної чистої доданої вартості на річну робочу одиницю у 2015-2020 роках, органічні м'ясні господарства отримали вищий загальний дохід в усіх країнах ЄС порівняно з неорганічними, окрім Польщі (однаковий загальний дохід) та Бельгії (нижчий дохід на органічних господарствах).

В усіх досліджуваних країнах ЄС, окрім Словенії, дохід органічних господарств від сільськогосподарського виробництва у розрахунку на одного працівника був нижчим, ніж неорганічних, з деякими суттєвими відмінностями (наприклад, у Німеччині та Бельгії). З іншого боку, дохід органічних господарств від субсидій на одного працівника був суттєво вищим, ніж неорганічних. Найменша різниця зафіксована у Польщі та Австрії (близько +40% доходу від субсидій на працівника на органічних господарствах), а в Німеччині – найвища (+135%). В інших досліджуваних країнах ЄС різниця становила від +60% до +75%.

У середньому як неорганічні, так і органічні м'ясні господарства, більше покладаються на державну підтримку, аніж рослинницькі чи молочні господарства. У деяких країнах ЄС для покриття частини витрат потрібно було отримати субсидії. В усіх досліджуваних країнах, окрім Словенії, дохід органічних господарств більше залежав від державної підтримки, ніж дохід неорганічних господарств.

Графік 2.11 – Чиста додана вартість на одного працівника на неорганічних і органічних м'ясних господарствах, середній показник у 2015-2020 рр. (тис. євро/середня робоча одиниця) в обраних країнах і частка державної підтримки у структурі чистої доданої вартості

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми. Частка субсидій неорганічних м'ясних господарств у Словенії складає 349%.

Насамкінець, органічні м'ясні господарства у різних країнах ЄС стикаються з досить різними ситуаціями з точки зору цінової премії та витрат на одиницю поголів'я. Разом із відмінностями у «продуктивності» (класи конформації та жирового покриття) та державній підтримці це призводить до неоднозначних тенденцій щодо розміру загального доходу на працівника при порівнянні неорганічних і органічних господарств.

Фокус на конкретні країни ЄС

Успішний приклад Австрії

Австрія очолює органічний рейтинг ЄС за часткою сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом. Вона також посідає третє місце за річним споживанням органічних продуктів на душу населення. У 2020 році частка оброблюваних сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом досягла 25,7%, що дорівнює майже 680 000 га. Більшість органічних земель зайнято під багаторічні пасовища (58%) і вирощування зернових (20%). У більшості випадків господарствам, що займаються випасанням худоби, простіше перейти на органічне сільське господарство, ніж господарствам, що займаються вирощуванням орних чи багаторічних сільськогосподарських культур.

Більше половини органічних господарств в Австрії займаються молочним виробництвом або утриманням і відгодівлею ВРХ. Це також пов'язано з унікальними характеристиками Австрії, де 64% сільськогосподарських угідь знаходяться на територіях, що мають природні обмеження.

Обсяг виробництва органічного молока в Австрії зросли на 46% у період з 2014 до 2020 року, досягнувши 17% від загального обсягу виробництва молока в Австрії. За даними FADN, різниця між надоями молока на спеціалізованих фермах в органічному і неорганічному виробництві складає близько 18%. Ця різниця компенсується за рахунок цінової премії, яка досягла 27% у 2020 році. Крім цього виробники органічного молока економлять на ветеринарних препаратах у середньому понад 20% на одну корову порівняно з неорганічними виробниками. Усі ці складові разом сприяють вищій рентабельності виробників органічного молока (дохід на працівника вищий майже на 20%). Аналогічно, органічні сільськогосподарські орні культури мають нижчу врожайність, але й потребують менше витрат (на засоби захисту рослин та добрива) і мають вищий дохід на працівника¹⁷.

Велика частка органічного сільського господарства стимулюється високим попитом на внутрішньому ринку. Обсяг продажів органічних продуктів складає 11% від загального обсягу роздрібних продажів продуктів харчування, основними каналами збуту яких є магазини загальної роздрібно-торгівлі, на які припадає 81% усього збуту органічних продуктів в країні¹⁸. Це може свідчити про те, що споживання органічних продуктів є повноцінною частиною споживчих звичок в Австрії (щорічне споживання на душу населення складає 254 євро, що є одним з найвищих у світі).

Австрійський сектор органічного сільського господарства отримує підтримку в рамках САП, що є вищою, ніж для неорганічних господарств. Підтримку ЄС, що спрямована на підтримку органічного сільського господарства в рамках програми розвитку сільської місцевості, доповнює державне співфінансування у розмірі 115 євро/га. Площа, на яку надається підтримка, постійно зростає. У своєму стратегічному плані САП Австрія прагне продовжувати підтримку органічного сільського господарства і встановила ціль досягнути 30% від загальної площі сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом до 2030 року.

Органічному сільському господарству Польщі складно «злетіти»

Загальна площа органічних земель у Польщі зменшувалась протягом кількох років, починаючи з 2014 року. Але ця тенденція, схоже, закінчилася – з 2019 року спостерігається незначне зростання. Проте площа сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом у Польщі все ще менша за середній показник у ЄС (3,5% у 2020 році). Зернові, зелені корми і багаторічні пасовища займають більш ніж дві третини польських земель під органічним виробництвом. Органічне тваринництво, а це переважно

птахівництво та скотарство, є дуже обмеженим. 44% органічних господарств у Польщі – це виробники звичайних сільськогосподарських орних культур. За даними FADN щодо спеціалізованих господарств, цінова премія на органічну пшеницю у Польщі є дуже скромною. Це не схоже на інші країни, де ціна виробника на органічну пшеницю може вдвічі перевищувати ціну на неорганічну пшеницю. Ціновий розрив на молоко навіть негативний. У Польщі споживачі витрачають на органічні продукти харчування у середньому менше 10 євро на душу населення.

У 2019 році обсяг підтримки органічного сільського господарства з боку ЄС складав у середньому 134 євро/га, які доповнювало державне співфінансування у розмірі 77 євро/га. Підтримка в рамках САП охоплює близько 80% усієї площі земель під органічним виробництвом¹⁹.

Серед бар'єрів для розвитку органічного агропродовольчого ринку: низький рівень забезпечення сировиною, малорозвинені канали збуту, відносно високі ціни, низька купівельна спроможність (77% від середнього показника у ЄС) і низький рівень обізнаності місцевих споживачів порівняно з іншими країнами. Існують гарні перспективи для розвитку ринку органічних продуктів харчування у Польщі у наступні десятиріччя, але він все ще знаходиться на початковому етапі свого розвитку.

Влада Польщі бачить чудовий потенціал для розвитку органічного сільського господарства та зростання ринку і встановила для себе мету подвоїти площу земель під органічним виробництвом порівняно з 2020 роком, досягнувши 7% у 2030 році.

Чехія: в рамках стратегічного плану САП 21% сільськогосподарських земель буде підтримано для розвитку органічного сільського господарства

До 2020 року частка оброблюваних сільськогосподарських земель під органічним виробництвом у Чехії досягла 15%. Це друга за розміром частка (після Естонії) серед країн, що приєдналися до ЄС після 2004 року. Найбільший відсоток цих земель використовується у якості багаторічних пасовищ (82% від загальної площі земель під органічним виробництвом), а друге місце посідають зернові (7%). Таке використання земель відображається у відносно високій частці органічної ВРХ у загальному поголів'ї (20% у 2020 році), а також овець та кіз (40% у 2019 році). Проте лише 1% усього молока, що виробляється у Чехії, є органічним. За даними FADN, виробники органічної яловичини мають вищий дохід на працівника (від 50% до 90% вищий за середній, залежно від класу розміру господарства) завдяки ціновій премії та більшому розміру субсидій. За даними останнього «Звіту про органічний агропродовольчий ринок» за 2020 рік²⁰, ринкова частка органічних харчових продуктів у Чехії складає 1,77%, демонструючи, що ще є простір для зростання споживання. Загальний товарообіг органічних продуктів харчування у Чехії з урахуванням експорту досяг майже 9,41 млрд чеських крон (383 млн євро) у 2020 році.

Загальна площа земель, зайнятих під органічне сільське господарство (перехід і ведення), на які виділяється підтримка в рамках САП, збільшилась з 311 000 га (65% від загальної площі оброблюваних земель під органічним виробництвом) у 2015 році до 517 000 га (96% від загальної площі оброблюваних земель під органічним виробництвом) у 2020 році. У 2019 році об'єм підтримки в рамках програми розвитку сільської місцевості становив в середньому 104 євро²¹. Проте, як і в багатьох інших країнах ЄС, є великі відмінності між типами органічного сільського господарства. Найбільше коштів надавалося на багаторічні пасовища: тут розмір субсидії в рамках САП становив 84 євро/га для переходу і 83 євро/га для ведення. Для орних земель розмір підтримки може досягати 669 євро/га для

¹⁹ Європейська Комісія, Генеральний директорат Європейської Комісії з сільського господарства «Дашборд щодо органічного виробництва», 2022 р.

²⁰ «Звіт про ринок органічних продуктів харчування Чехії у 2020 році» (чеською мовою), Міністерство сільського господарства Чехії, 2022 р., https://eagri.cz/public/web/file/698660/_514_TU_56_Zprava_o_trhu_s_biopotravinami_v_CR_v_roce_2020_V1.pdf.

²¹ Європейська Комісія, Генеральний директорат Європейської Комісії з сільського господарства, «Дашборд щодо органічного виробництва», 2022 р.

¹⁷ «Зелений звіт 2021. Ситуація у галузі сільського і лісового господарства Австрії» (німецькою мовою), Міністерство сільського господарства, регіонів і туризму, 2021 р., Відень, <https://gruenerbericht.at/cm4/jdownload/send/2-gr-bericht-terreich/2393-gb2021>.

¹⁸ Публікація Bioinfo Austria 2021 – Gastro- Data, Agrarmarkt Austria, 2021 р., Відень, <https://bioinfo.at/bio-in-zahlen>.

переходу і 583 євро/га для ведення. Для багаторічних культур, таких як хміль чи виноград, розмір підтримки досягає 900 євро/га для переходу і 845 євро/га для ведення. До 2028 року Чехія хоче, щоб 21% її оброблюваних сільськогосподарських угідь були органічними.

Франція: понад 2,5 млн га земель зайняті під органічне сільське господарство

Франція є розвиненим ринком органічних продуктів харчування як з точки зору пропозиції, так і попиту. За абсолютною площею земель під органічним виробництвом, що перевищує 2,5 млн га, Франція стала найважливішою країною у ЄС у 2020 році, випередивши Іспанію. Це 8,7% від загальної площі оброблюваних земель у Франції. Багаторічні пасовища, зелені корми та зернові – основні типи органічного сільського господарства. Майже 5% усього поголів'я ВРХ та молока у Франції є органічними (Франція виробляє п'яту частину усього органічного молока у ЄС).

У 2020 році 11% французьких господарств були органічними (повністю або частково). З точки зору спеціалізації найбільшу частку органічних господарств у Франції склали виноградники, рослинницькі господарства, що вирощують зернові, олійні та білкові культури, господарства, що вирощують загальні польові культури, і молочні господарства (19%, 12%, 10% і 10% відповідно)²².

За даними FADN щодо спеціалізованих господарств, французькі органічні виробники отримують нижчу урожайність, ніж неорганічні (-48% для пшениці, -17% для кукурудзи, -31% для молока – середній показник у 2015–2020 рр.). Проте французькі органічні господарства отримували вищу цінову премію у 2020 році, зокрема, 21% для пшениці і 28% для молока, але не мали цінової премії за органічну яловичину. Французькі органічні виробники також менше витрачають на пестициди, добрива та ветеринарні послуги, і отримують більший розмір підтримки в рамках САП. В результаті, їхній середній дохід майже такий самий, як і у неорганічних господарств.

Франція є другим після Німеччини найбільшим ринком в ЄС за обсягами збуту органічних продуктів харчування з товарообігом 12,7 млрд євро і часткою 6,5% від загального обсягу роздрібної торгівлі в країні. Протягом останнього десятиліття продажі органічних фруктів зростали найшвидше – на 13% щороку. Проте за останні 2 роки найбільше зростання обсягу річних продажів зафіксовано у категоріях органічного м'яса і яєць. У 2021 році річні витрати на купівлю органічних продуктів у Франції склали 188 євро на душу населення. Збут 55% усіх органічних продуктів відбувається через звичайні роздрібні мережі, а 29% усіх продажів органічних продуктів припадає на спеціалізовані органічні мережі роздрібної торгівлі. Це один з найвищих у ЄС відсотків продажів органічних продуктів, що припадають на спеціалізовані органічні мережі роздрібної торгівлі²³.

Частка земель під органічним виробництвом, на які у Франції отримували спеціалізовану підтримку в рамках САП у 2020 році, склала 56,6%. В останні роки Франція постійно збільшувала бюджет, який виділяється на підтримку органічного сільського господарства. У 2020 році середній розмір підтримки органічного сільського господарства в рамках програм розвитку сільської місцевості складав 128 євро/га, її доповнювало державне співфінансування у розмірі 42 євро/га[23].

Протягом програмного періоду 2023–2027 років підтримку для переходу до органічного сільського господарства буде збільшено на 36% (у середньому до 340 млн євро на рік) з метою подвоєння площ під органічним виробництвом та досягнення цілі 18% оброблюваних сільськогосподарських земель, зайнятих під органічне виробництво, до 2027 року.

²² Джерело: Евростат, Інтегрована статистика сільськогосподарських господарств, 2020 р., попередні дані, спеціальний витяг <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/ks-gq-20-009>.

²³ Дослідження Euromonitor International «Індустрія здоров'я і краси 2022». Дані щодо Болгарії, Чехії, Угорщини, Польщі, Румунії, Словаччини, Австрії, Бельгії, Данії, Фінляндії, Франції, Німеччини, Греції, Ірландії, Італії, Нідерландів, Португалії, Іспанії і Швеції. Обсяги стосуються лише роздрібної торгівлі.

Румунія: потенціал ще потрібно розвивати

З 2017 року Румунія продемонструвала швидкий ріст площі сільськогосподарських угідь, зайнятих під органічне сільське господарство (перехідного періоду і ведення), досягнувши 469 000 га у 2020 році (41% з яких – перехідного періоду)²⁴. Однак у 2020 році частка органічних земель (3,5% від усіх оброблюваних сільськогосподарських земель у Румунії) залишається значно нижчою за середній показник по ЄС, який складає 9,1%. Більшість земель, зайнятих під органічне виробництво (61%), використовується для вирощування зернових культур та як багаторічні пасовища. Поголів'я органічних дійних корів досягло піку у 2014 році, однак у 2020 році зменшилось майже до половини показника 2014 року. Останніми роками спостерігається швидке зростання поголів'я органічної птиці (особливо для виробництва яєць) та кількості органічних вуликів.

З 2015 до 2019 року кількість органічних переробних підприємств збільшилась з 106 до 191, а також значно розширився асортимент органічної продукції.

Попит на органічну продукцію з боку румунських споживачів залишається низьким. У 2020 році обсяг роздрібних продажів органічних продуктів харчування склав 41 млн євро. Проте інтерес споживачів до органічних продуктів зростає, продовжуючи тенденцію на рівні ЄС.

Площа земель під органічним виробництвом, на яку надається підтримка в рамках САП, постійно зростає, вже досягнувши 82% від загальної площі усіх сертифікованих органічних земель. У тому самому році підтримка органічного виробництва (перехід та ведення) в рамках програми сільського розвитку становила 242 євро/га.

Невелика кількість органічних переробних підприємств разом зі зростанням споживчого попиту може створити можливості для розвитку ринку відповідних продуктів, але це вимагатиме додаткових інвестицій.

Румунська влада бачить великий потенціал для розвитку органічного сільського господарства, агротуризму та екстенсивного сільського господарства. Румунія, так само як і інші країни ЄС, розробляє національний план підтримки органічного сільського господарства. Він передбачає субсидії для нових операторів, поширення органічних продуктів харчування в рамках програми шкільного харчування і заходи для просування споживання та заохочення виробництва. Водночас в рамках національного стратегічного плану виділятиметься фінансування для ведення органічного сільського господарства, а також переходу нових земель під органічне виробництво.

²⁴ Дані Евростат (онлайн таблиця даних [org_croprar](https://ec.europa.eu/eurostat/web/organic-crops)).

© Volodymyr - stock.adobe.com

2.2 Вплив на навколишнє середовище: органічне сільське господарство має позитивний вплив на навколишнє середовище і клімат

Органічне виробництво – це стала система управління з певними цілями та принципами, на основі яких встановлені детальні правила виробництва²⁵. Поєднання методів приводить до різних переваг і компромісів.

Порівняно з неорганічним сільським господарством, органічне сільське господарство має позитивний вплив на навколишнє середовище і клімат у розрахунку на одиницю сільськогосподарських угідь: виявлено позитивний вплив на біологічне різноманіття, секвестрацію вуглецю, викиди парникових газів, використання енергії, евтрофікацію, втрату поживних речовин і біологічну якість ґрунту. Не встановлено значного впливу чи протилежних результатів щодо забруднювачів повітря, боротьби зі шкідниками та хворобами. Однак, оскільки в органічних системах урожайність культур зазвичай нижча, ніж у неорганічних системах, то у розрахунку на одиницю продукту не було встановлено значного впливу на втрату поживних речовин/ евтрофікацію, окислення, викиди парникових газів та землекористування, але щодо використання енергії результати були позитивними.

Якщо інше не зазначено (наприклад, на одиницю їжі), у наступних абзацах результати подаються у розрахунку на одиницю сільськогосподарських угідь.

Якщо порівнювати біорізноманіття в органічних і неорганічних системах господарювання, різноманітні дослідження показали, що загальна кількість

²⁵ Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 2018/848 від 30 травня 2018 року про органічне виробництво і маркування органічних продуктів і скасування Регламенту Ради (ЄС) № 834/2007, стаття 5.

²⁶ Краудер Д.В. та ін. «Збереження та просування рівномірності: органічне сільське господарство та боротьба з лісовими пожежами в якості тематичних досліджень» (англ. Crowder D. W. et al, 'Conserving and promoting evenness: organic farming and fire-based wildland management as case studies'), Wiley Online Library, т. 93, випуск 9, США 2012 ст. 2001-2007, <https://doi.org/10.1890/12-0110.1>

²⁷ Сміт О.М та ін. «Ландшафтний контекст впливає на сталість органічних сільськогосподарських систем» (англ. Smith O. M. et al, 'Landscape context affects the sustainability of organic farming systems'), PNAS, т. 117, № 6, м. Вашингтон, США, 2019, с. 2870–2878, <https://www.pnas.org/doi/epdf/10.1073/pnas.1906909117>. Див. також Бенгтссон Дж. та ін. «Вплив органічного сільського господарства на біорізноманіття та чисельність: мета-аналіз» (англ. Bengtsson, J. et al, 'The effects of organic agriculture on biodiversity and abundance: a meta-analysis'), British Ecological Society, т. 42, видання 2, Лондон, СК, 2005, с. 261-269, <https://besjournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1365-2664.2005.01005.x>

членистоногих, птахів, нелітаючих хребетних, рослин та ґрунтових організмів є вищою на землях, що обробляються за органічними методами²⁶. Мета-аналіз продемонстрував, що видове багатство в органічному сільському господарстві на 34% більше, ніж у неорганічному²⁷. Інші мета-аналізи показали аналогічні результати. Порівняно з неорганічними системами господарювання в органічних системах спостерігалось значне збільшення кількості нематод і, таким чином, позитивний вплив на біологічну якість ґрунту²⁸.

Також повідомляється про позитивний вплив на параметри, пов'язані з кліматом (такі як секвестрація вуглецю), в органічних системах господарювання порівняно з неорганічними, зокрема на вміст органічної речовини у ґрунті, її запаси, а також показник секвестрації органічного вуглецю в ґрунті. Такий позитивний вплив спостерігається навіть на органічних господарствах з низькими показниками внесення гною²⁹. Що стосується викидів парникових газів, то їхнє зменшення (CH₄ і N₂O) на одиницю площі можна спостерігати як на органічних тваринницьких, так і на рослинницьких господарствах. Результати також залежать від типу виробництва. Проте ситуація з впливом у розрахунку на одну одиницю їжі та за окремими категоріями продукції є менш чіткою. Наприклад, можна повідомити про позитивний вплив при вирощуванні органічних фруктів, однак при виробництві органічних і неорганічних молочних продуктів і яєць значних відмінностей у викидах парникових газів не спостерігається³⁰.

Органічні системи, порівняно з неорганічними, суттєво не зменшували викиди аміаку, як на одиницю площі, так і на одиницю продукції³¹.

²⁸ Пуїссан Дж. та ін. «Біологія і біохімія ґрунту. Кількісна оцінка глобального впливу сільськогосподарських практик на нематоди в ґрунті: мета-аналіз» (англ. Puissant, J. et al, 'Soil Biology and Biochemistry, Quantification of the global impact of agricultural practices on soil nematodes: A meta-analysis'), Science Direct, т. 161, 2021, <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S003807172100256X>.

²⁹ Гарсія-Паласіос П. та ін. «Особливості сільськогосподарських культур впливають на секвестрацію вуглецю в ґрунті при органічному сільському господарстві» (англ. García-Palacios, P. et al, 'Crop traits drive soil carbon sequestration under organic farming', Journal of Applied Ecology, т. 55, випуск 5, Лондон, СК, 2018, с. 2496-2505, <https://besjournals.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1365-2664.13113>

³⁰ Кларк М. і Тільман Д. «Порівняльний аналіз впливу сільськогосподарських систем на довкілля, ефективність допоміжних продуктів та вибір їжі» (англ. Clark M. and Tilman D., 'Comparative analysis of environmental impacts of agricultural production systems, agricultural input efficiency, and food choice'), IOP Publishing Ltd, Environmental Research Letters 12(6):064016, 2017, <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/aa6cd5>.

³¹ Туомісто Х.Л. та ін. «Чи знижує органічне сільське господарство вплив на довкілля? Мета-аналіз європейських досліджень» (англ. Tuomisto H. L. et al, 'Does organic farming reduce environmental impacts? -a meta-analysis of European research', PubMed, т. 112, 2012, с. 309-320, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/22947228/>.

Органічні системи ведення сільського господарства можуть підвищувати запаси азоту у ґрунті порівняно з неорганічними, але статистичний аналіз цього не підтверджує³². Враховуючи вимивання азоту на одиницю площі, то цифри в органічному сільському господарстві є меншими, ніж у неорганічному³², тоді як щодо вилугування/вимивання фосфору та викидів аміаку значних відмінностей не спостерігалось.

В органічних системах спостерігалось значне підвищення чисельності шкідників порівняно з неорганічними, незважаючи на те, що кількість природних ворогів шкідників в органічних системах була також значно вищою, ніж у неорганічних. Тому органічне сільське господарство не уникає необхідності боротьби зі шкідниками³³. Пункти 1.10.1 і 1.10.2 Додатку II Регламенту № 2018/848, по суті, передбачають, що запобігання шкоді, яку спричиняють шкідливі організми та бур'яни, полягає в першу чергу в захисті за допомогою природних ворогів, вибору видів, сівозміни, механічних/фізичних методів та теплових процесів. Лише якщо неможливо достатньо захистити рослини від шкідливих організмів за допомогою таких методів або в разі встановленої загрози для культури, можна використовувати певні продукти і речовини, дозволені до використання в органічному виробництві, і тільки в необхідному обсязі.

Органічне сільське господарство також обмежує використання протимікробних препаратів, особливо в органічному тваринництві. Частиною II Додатку II Регламенту (ЄС) № 2018/848 встановлено правила органічного тваринництва. Пункт 1.5 цього Регламенту охоплює здоров'я тварин і забороняє використання хімічно синтезованих алопатичних ветеринарних лікарських засобів (в тому числі антибіотики і болюси з синтезованих алопатичних хімічних молекул) для профілактики хвороб у тварин. Для лікування хворих тварин дозволено використовувати антибіотики в разі необхідності, але з дотримання суворих умов і під відповідальність ветеринара, якщо використання фітотерапевтичних, гомеопатичних та інших продуктів є неефективним.

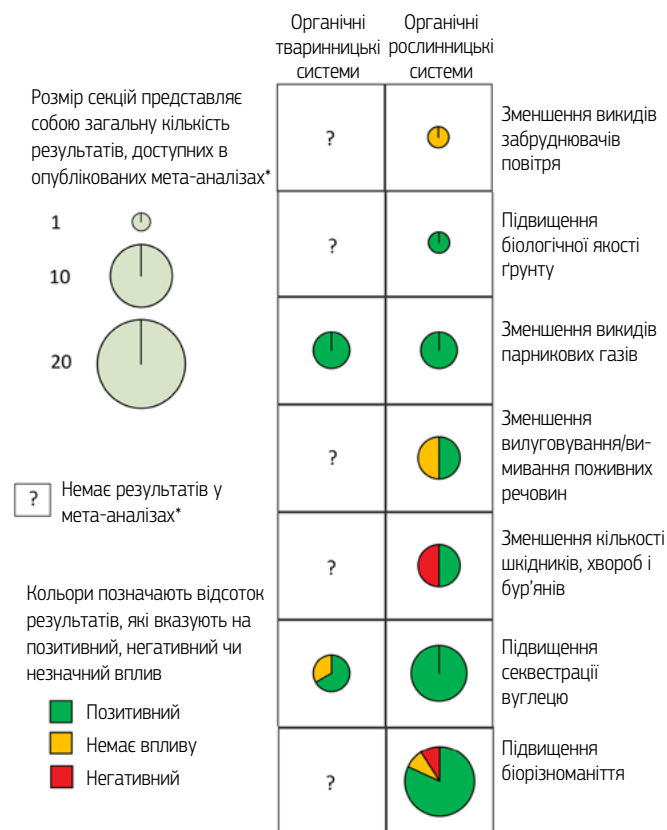

³² Копіттке П. М. та ін. «Глобальні зміни запасів вуглецю, азоту, фосфору і сірки в ґрунті внаслідок довготривалого сільськогосподарського виробництва» (англ. Kopitke, P. M. et al, 'Global changes in soil stocks of carbon, nitrogen, phosphorus, and sulphur as influenced by long-term agricultural production'), Wiley Online Library, т. 23, випуск 6, 2017, с. 2509-2519, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/gcb.13513>

³³ Андрівон Д. та ін. «Чи може органічне сільське господарство відмовитися від міді у якості засобу захисту рослин?» (англ. Andrivon, D. et al, 'Can organic agriculture give up copper as a crop protection product?', INRA, Science & Impact, Париж, Франція, 2018, с. 5, <https://www.inrae.fr/sites/default/files/pdf/expertise-cuivre-en-ab-8-pages-anglais-1.pdf>).

З точки зору використання енергії, при виробництві органічних зернових, олійних, бобових культур, яєць і молочних продуктів використовується менше енергії у розрахунку на одиницю їжі, ніж у неорганічному виробництві. Але це не так у виробництві фруктів та м'яса (однакове використання енергії) та овочів (в органічних системах використовується більше енергії)³⁴.

Рис. 2.1 – Синтез доступних наукових даних (з опублікованих мета-аналізів*) щодо впливу на навколишнє середовище та клімат у розрахунку на один гектар в органічних системах виробництва (порівняно з неорганічними)

*Кожен мета-аналіз синтезує результати великої кількості (10-230) польових експериментів, у яких порівнювались органічні і неорганічні системи за допомогою надійних статистичних методів.

Джерело: Європейська Комісія, iMAP (Інтегрована платформа моделювання для аналізу агропромислової та ресурсної політики), <https://wikis.ec.europa.eu/display/IMAP/>

³⁴ Кларк М. і Тільман Д. «Порівняльний аналіз впливу сільськогосподарських систем на довкілля, ефективність допоміжних продуктів та вибір їжі» (англ. Clark M. and Tilman D., 'Comparative analysis of environmental impacts of agricultural production systems, agricultural input efficiency, and food choice'), IOP Science, 2017, с. 1-12, <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/aa6cd5/pdf>

© Jackfrog - stock.adobe.com

2.3 Соціальна сталість: органічне сільське господарство приваблює молодих фермерів

У більшості країн господарства, які повністю перейшли на органічне виробництво або знаходяться у перехідному періоді, приваблювали молодших фермерів, ніж неорганічні³⁵. На рівні ЄС у 2020 році близько 21% органічних господарств мали керівника віком до 40 років, тоді як серед неорганічних господарств ця частка складала менше 12%.

Щодо гендерного балансу, то частка органічних господарств, якими керують жінки, була меншою за частку неорганічних господарств, якими керують жінки, на рівні ЄС (26% проти 32%) у 2020 році. Однак у восьми країнах частка господарств, якими керують жінки, була дещо вищою в органічному сільському господарстві, ніж у неорганічному: Болгарії, Чехії, Данії, Фінляндії, Німеччині, Ірландії, Франції та Австрії³⁵.

Органічні господарства, якими керують жінки, займаються вирощуванням оливки (13% усіх органічних господарств під керівництвом жінок), орних культур (13%), утриманням і відгодівлею ВРХ (11%) і вирощуванням фруктів (9%). Порівняно з неорганічними господарствами, в органічному сільському господарстві було більше керівниць на господарствах, які займаються розведенням і відгодівлею ВРХ, виробництвом молока і вирощуванням фруктів. З іншого боку, жінки недостатньо представлені на органічних рослинницьких господарствах³⁵.

Попри невелику частку органічних господарств під керівництвом жінок у ЄС, у 2019 році в усіх країнах ЄС різниця у доходах господарств, якими керують жінки і чоловіки (тобто господарства, якими керують жінки, зазвичай мають нижчий дохід, ніж ті, якими керують чоловіки), була меншою серед органічних господарств порівняно з неорганічними (-28% проти -43% на рівні ЄС)³⁶.

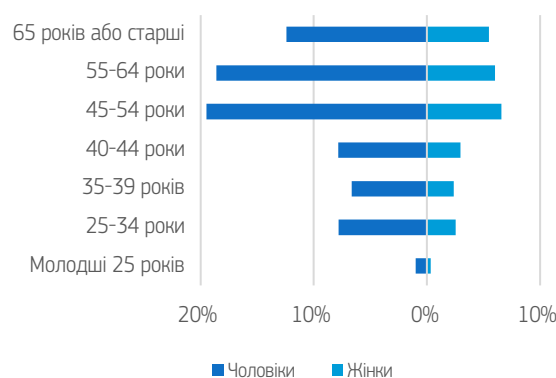
Органічне сільське господарство є більш трудомістким, ніж неорганічне. Для виробництва однакового обсягу продукції потрібно більше робочої сили (+4% на рівні ЄС у 2020 році, але з великою різницею між країнами і типами господарств. Наприклад, у Литві показник робочої одиниці на одиницю продукції у органічному рослинництві перевищує аналогічний показник у неорганічному рослинництві майже втричі)³⁷.

³⁵ Джерело: Євростат, Інтегрована статистика сільськогосподарських господарств, 2020 р., попередні дані, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-manuals-and-guidelines/-/ks-gq-20-009>.

³⁶ Джерело: Дані FADN за 2019 рік.

³⁷ Джерело: Попередні дані FADN за 2020 рік.

Графік 2.12 – Частка органічних господарств за віком і статтю керівників в ЄС у 2020 році

Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних Євростат, Інтегрована статистика сільськогосподарських господарств, 2020 р., попередні дані, спеціальний витяг.

Вищі стандарти благополуччя тварин в органічному сільському господарстві

За даними дослідження «Заходи та інструменти САП для забезпечення благополуччя тварин та зменшення використання протимікробних препаратів»³⁸ органічне сільське господарство може також вважатися актуальним системним підходом для покращення благополуччя тварин і скорочення використання протимікробних препаратів. Це пояснюється тим, що практики, які застосовуються в органічному тваринництві (відповідно до органічного законодавства ЄС), суттєво відрізняються від неорганічних практик. Такі органічні практики характеризуються більшою площею для утримання тварин, постійним доступом до відкритого повітря, заборонаю використання протимікробних препаратів з профілактичною метою, більш суворим контролем за використанням протимікробних препаратів та зменшенням каліцтва (з міркувань безпеки та із застосуванням анестезії чи анальгезії). Для кожного виду тварин також встановлені спеціальні практики. Органічна худоба має довший період відлучення, раціон складається з більшої кількості грубих кормів, а також є особливі вимоги щодо підстилки замість суцільної решітчастої підлоги. Органічні свині отримують підстилку і грубі корми, а органічна птиця – більше світла, сідел та гнізд, необмежений доступ до пилових ванн та свіжої води. Виробництво птиці на м'ясо вимагає використання порід, що повільно ростуть.

³⁸ Генеральний директорат Європейської Комісії з сільського господарства та сільського розвитку, дослідження «Заходи та інструменти САП для забезпечення благополуччя тварин та зменшення використання протимікробних препаратів», Європейська Комісія, Брюссель, травень 2022 року, <https://data.europa.eu/doi/10.2762/122586>

© Syda Productions - stock.adobe.com

3. Збут органічної продукції

Органічні продукти харчування відповідають очікуванням споживачів щодо більш сталої їжі

Органічний логотип ЄС надає чіткої візуальної ідентичності органічним продуктам, які продаються у ЄС. Завдяки йому споживачам простіше ідентифікувати органічні продукти, а фермерам – продавати їх у всіх країнах ЄС. Органічний логотип дозволяється використовувати лише для маркування продукції, що була сертифікована як органічна уповноваженою установою контролю або органом контролю. Це означає, що така продукція відповідає суворим вимогам щодо виробництва, транспортування та зберігання³⁹.

За даними дослідження Евробарометр у 2022 році⁴⁰, більше шести з десяти європейців (61%, +5% з 2020 року) знайомі з органічним логотипом. Такий рівень впізнаваності є набагато вищим, аніж щодо інших логотипів, таких як логотипи «справедлива торгівля» (41%), «захищене географічне зазначення» (22%), «захищене позначення походження» (16%) та «гарантовані традиційні продукти» (16%).

Купуючи органічні харчові продукти, окрім органічного логотипу ЄС, споживачі зустрічаються з кількома іншими логотипами. Такі логотипи використовуються приватними схемами якості, які ідентифікують продукцію, що має переваги з точки зору захисту навколишнього середовища, благополуччя тварин, здоров'я або соціальних умов. Такі аспекти насправді мають важливе значення для споживачів, як показало дослідження Евробарометр у 2020 році⁴¹.

Учасників дослідження запитали, які характеристики «сталोї їжі» є

³⁹ Європейська Комісія, «Короткий огляд органічного виробництва» (англ. 'Organics at a glance'), 20.05.2022, https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/farming/organic-farming/organics-glance_en.

⁴⁰ Спеціальний випуск Евробарометр № 520 – «Європейці, сільське господарство CAP» (англ. 'Europeans, Agriculture and the CAP'), 2022, <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2665>.

⁴¹ Спеціальний випуск Евробарометр № 505 – «Робимо нашу їжу придатною для майбутнього – нові тенденції і виклики» (англ. 'Making our food fit for the future – new trends and challenges'), 2020, https://data.europa.eu/data/datasets/s2241_505_eng?locale=en

найважливішими на їхню думку. Найпоширеніша відповідь – «поживна і корисна» (41%) – 4 з 10 респондентів вважають це однією з найважливіших характеристик сталої їжі. Майже третина респондентів вказала «низький вміст або відсутність синтетичних пестицидів» (32%), і майже 3 з 10 вказали «доступність їжі для кожного» (29%) як найважливішу характеристику сталої їжі. Менше чверті респондентів зазначили «локальні чи короткі ланцюги постачання» (24%) і «низький вплив на навколишнє середовище і клімат (наприклад, вуглецевий слід)» (22%) як основні характеристики сталої їжі, а п'ята частина вказала «високі стандарти благополуччя тварин» і «мінімальне пакування, відсутність чи мінімальна кількість пластику». Дещо менше п'ятої частини респондентів зазначили «дотримання прав, забезпечення здоров'я та безпеки працівників і справедливую оплату праці» (19%), «органічна» і «мінімально оброблена, традиційна» (по 18%). Лише 16% респондентів вказали «справедливий дохід для виробників» як одну з найважливіших характеристик сталої їжі, а десята частина – «доступність» (10%).

Органічні продукти були серед відповідей щодо уподобань, які висловили споживачі щодо сталої їжі. Близько чверті респондентів вважають, що корисний і сталий раціон передбачає споживання органічної їжі (26%).

Дані щодо Данії (див. графік 3.1)⁴², яка є країною з найбільшою часткою роздрібних продажів органічних продуктів у ЄС, демонструють, що основними факторами для купівлі органічних продуктів є уникнення залишків пестицидів у фруктах і овочах, вищий рівень благополуччя тварин, покращення стану довкілля та питної води.

В середньому 83% респондентів у ЄС вважають, що органічні продукти харчування відповідають вимогам спеціальних правил щодо використання пестицидів, добрив та антибіотиків. Найвищий відсоток таких відповідей – у Данії (95%), Італії і Швеції (по 93%). З іншого боку, цю думку поділяють менше респондентів з Литви (63%), Румунії (73%), Болгарії і Чехії (по 74%). Також 81% респондентів у ЄС погоджуються, що органічні продукти виробляють із дотриманням вищих екологічних стандартів та благополуччя тварин, ніж інші харчові продукти; цей показник варіюється від 67% у Литві до 89% в Італії.

Звіт Європейського агентства з безпеки харчових продуктів за 2020 рік підтвердив, що в органічних продуктах рівень залишків пестицидів зазвичай

⁴² Джерело: Statista, «Головні причини, чому ви купуєте органічні продукти», 2020 р., <https://www.statista.com/statistics/1194826/main-reasons-for-buying-organic-food-in-denmark/>.

нижчий, ніж у неорганічних. У 2020 році 55% усіх зразків продуктів харчування – органічних і неорганічних – не містили кількісних залишків пестицидів, в той час як у зразках органічних продуктів харчування цей показник перевищував 80%⁴³.

Графік 3.1 – Основні причини купівлі органічних продуктів у Данії у 2020 році (частка респондентів, %)

Джерело: Statista, «Головні причини, чому ви купуєте органічні продукти», 2020 р., <https://www.statista.com/statistics/1194826/main-reasons-for-buying-organic-food-in-denmark/>.

Порівняно з неорганічними продуктами харчування, органічні продукти сприймалися більшістю респондентів дослідження Евробарометр в усіх країнах ЄС як менш доступні у 2022 році⁴⁴. Країни, де найбільший відсоток респондентів поділяють цю думку: Греція (98%), Швеція, Естонія і Кіпр (по 97%), і найнижчий відсоток – Румунія (78%), Австрія (85%) і Франція (90%).

З 2020 року частка респондентів, які погоджуються з думкою, що органічні продукти харчування важко знайти в супермаркетах, магазинах чи на ринках в їхньому регіоні, зменшилася у 15 країнах ЄС, найбільше – у Португалії (50%, -13%), Греції (40%, -12%), Австрії (39%, -12%) і Чехії (31%, -10%). Проте цей показник зріс у десяти країнах, найбільше – на Мальті (63%, +9%) і Кіпрі (65%, +6%). Схоже, доступність є ключовим фактором розвитку попиту на органічні продукти, з певними відмінностями залежно від країни ЄС. Наприклад, в Іспанії високі ціни є основною причиною, чому люди, за їхніми словами, не купують більше органічних продуктів (55% респондентів у 2021 році⁴⁵). Якщо зберігатимуться економічні тенденції, які впливають на купівельну спроможність споживачів у ЄС, в тому числі фаза високої інфляції та уповільнення економічного зростання, яке очікується у найближчі роки, вони можуть вплинути на зростання споживання органічних продуктів у ЄС.

Продажі органічних харчових продуктів помітно зростали до 2020 року

У 2020 році обсяг світового ринку органічних продуктів харчування та напоїв перевищував 120 млрд євро. ЄС посідає другу сходинку у світі за обсягами споживання органічних продуктів харчування з часткою 37% від обсягу світового ринку. Перше місце посідає США з часткою 41% від обсягу світового ринку. Третім найбільшим ринком органічних продуктів харчування з 8,5% є Китай. Переважна більшість продажів органічних продуктів харчування і напоїв на ринку ЄС, обсягом 44,8 млрд євро, сконцентровані у Німеччині та Франції, на які припадає 33,5% і 28,3% усіх продажів органічних продуктів у ЄС відповідно.

⁴³ Європейське агентство з безпеки харчових продуктів, «Звіт ЄС щодо залишків пестицидів в продуктах харчування у 2020 році», журнал EFSA, т. 20, випуск 3, 2022 р., <https://doi.org/10.2903/j.efsa.2022.7215>.

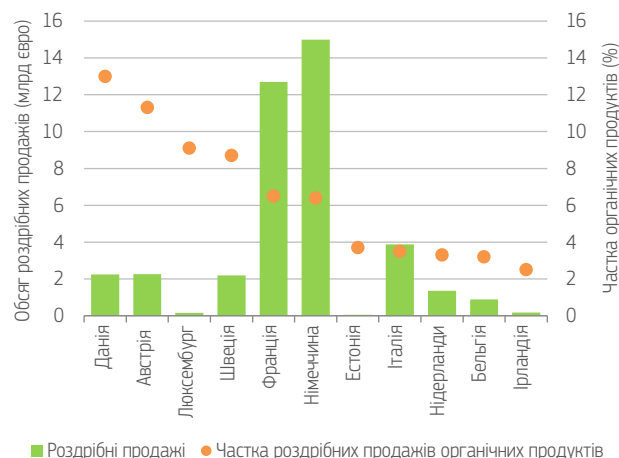
⁴⁴ Спеціальний випуск Евробарометр № 520 – «Європейці, сільське господарство і САП» (англ. «Europeans, Agriculture and the CAP»), <https://europa.eu/eurobarometer/surveys/detail/2665>.

⁴⁵ Statista, «Головні причини, чому люди не купують більше органічних продуктів в Іспанії у 2021 році», 2022 р., <https://www.statista.com/statistics/1298016/reasons-not-to-buy-more-organic-food-spain/>.

Порівняно з 2015 роком обсяг роздрібних продажів органічних продуктів у ЄС майже подвоївся у 2020 році, а площа земель під органічним виробництвом збільшилася на 41%. Зростання обсягів збуту органічної продукції було особливо швидким під час пандемії COVID-19, що пояснювалося більшою увагою споживачів до здоров'я, збільшенням споживання їжі вдома та/або дефіцитом неорганічних продуктів харчування.

Серед 10 провідних країн світу за найвищим рівнем споживання органічних продуктів харчування на душу населення є 6 країн ЄС: Данія (384 євро), Люксембург (285 євро), Австрія (254 євро), Швеція (212 євро), Франція (188 євро) і Німеччина (180 євро). Данія та Австрія також є лідерами у світі за часткою органічних продуктів у структурі роздрібних продажів продуктів харчування (13% і 11% відповідно). В різних країнах ЄС ситуація є дуже різною. Наприклад, у Болгарії, Угорщині, Португалії і Румунії частка органічних продуктів у структурі роздрібних продажів продуктів харчування є близькою до 0. У цих країнах органічне виробництво все ще перебуває на ранньому етапі розвитку, і попит на органічні продукти ще не повністю сформувався⁴⁶.

Графік 3.2 – Обсяг роздрібних продажів органічних продуктів, частка і вартість (млрд євро), 2020 р., в обраних країнах

Джерело: Публікація FiBL і IFOAM «Світ органічного сільського господарства. Статистика і нові тенденції», 2022 р.

Швидке зростання обсягу роздрібних продажів органічних продуктів на ринку свіжих продуктів

В останні роки обсяг роздрібних продажів органічних продуктів на ринку свіжих продуктів зріс в усіх категоріях, як за обсягом, так і за часткою ринку. Дослідження, що проводилося у Франції, Німеччині, Італії та Іспанії, показало, що найбільшу частку ринку свіжих органічних продуктів займають яйця, які також продемонстрували найшвидше зростання⁴⁷. Загальний обсяг продажу органічних і неорганічних яєць зріс на 9% у 2021 році порівняно з 2012 роком, але найбільш помітним було зростання обсягу органічних яєць у цих чотирьох країнах (65%). Темпи зростання продажів органічних яєць у Франції за цей період були на рівні 126%, а частка органічних яєць досягла 16,6% у 2021 році.

Органічні свіжі фрукти і овочі є ще однією історією успіху органічного сільського господарства. У зазначених чотирьох країнах обсяги продажів

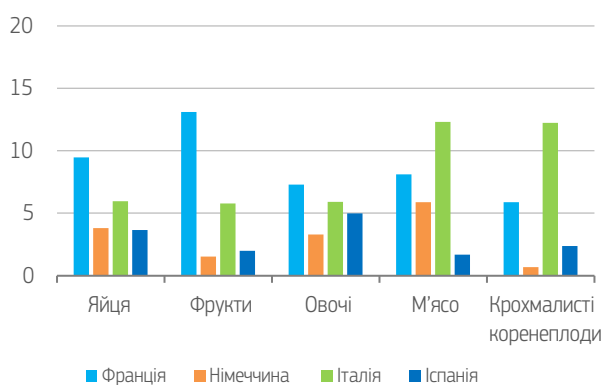
⁴⁶ Публікація FiBL і IFOAM – Organics international «Світ органічного сільського господарства. Статистика і нові тенденції 2022», Organic World Publishing, Фрік, Швейцарія, 2022, с. 68, <https://www.organic-world.net/yearbook/yearbook-2022/yearbook-2022-download-pdf.html>

⁴⁷ Джерело: Euromonitor International; випуск «Індустрія свіжих продуктів харчування», 2022. Дані по чотирьох країнах ЄС: Франції, Німеччині, Іспанії та Італії.

органічних фруктів зросли на 57% у період з 2012 по 2021 рік і досягли 9% від загального обсягу продажів свіжих фруктів, а обсяги продажів органічних овочів зросли на 54% і також досягли 9% від загального обсягу продажів свіжих овочів. У Франції спостерігалися найвищі темпи зростання у цьому секторі (особливо фруктів). Проте очікується, що споживання органічних фруктів і овочів зменшиться через нинішнє зниження купівельної спроможності споживачів та високу інфляцію.

Хоча загальне споживання м'яса зменшилось у чотирьох досліджуваних країнах (9%), було зафіксовано вражаюче зростання обсягу споживання органічного м'яса (+91%), хоча й з нижчого базового рівня, що свідчить про зміни в уподобаннях споживачів. Аналогічно, споживання крохмалистих коренеплодів (картоплі та інших) зменшилось на 5%, в той час як обсяги споживання органічних крохмалистих коренеплодів значно зросли (+32%).

Графік 3.3 – Зростання обсягу роздрібних продажів органічних продуктів, річний темп зростання у 2012-2021 рр. (%)

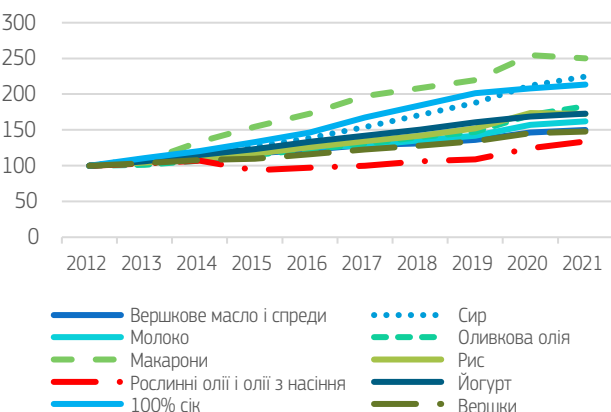
Джерело: Euromonitor International; випуск «Індустрія свіжих продуктів харчування», 2022.

Зростає попит на фасовані органічні харчові продукти

За останнє десятиліття дуже швидко зростає попит і на фасовані органічні харчові продукти в усіх країнах ЄС і в усіх категоріях продуктів.

Попри зменшення обсягів роздрібного продажу молока у ЄС (-8% порівняно з 2012 роком), обсяги роздрібного продажу органічного молока зросли на 62% з 2012 року і досягли 1,3 млрд літрів у 2021 році. Темпи продажів органічного сиру зростали навіть швидше (+125%) а продажі йогуртів зросли на 73%, вершкового масла і спредів – на 50%. Близько половини обсягу органічних молочних продуктів (у кожній категорії) було продано в Німеччині і Франції.

Графік 3.4 – Обсяги роздрібних продажів фасованих органічних продуктів, 2012 = 100, у 19 країнах ЄС

Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних Euromonitor International «Індустрія здоров'я і краси 2022». Дані щодо Болгарії, Чехії, Угорщини, Польщі, Румунії, Словаччини, Австрії, Бельгії, Данії, Фінляндії, Франції, Німеччини, Греції, Ірландії, Італії, Нідерландів, Португалії, Іспанії і Швеції.

Данія має найбільшу частку органічного молока у структурі загальних продажів питного молока (40,3%), друге місце посідає Швеція (21%). Найбільші частки продажів органічних сирів в ЄС мають Данія (9% від усіх продажів сирів) і Австрія (7% від усіх продажів сирів).

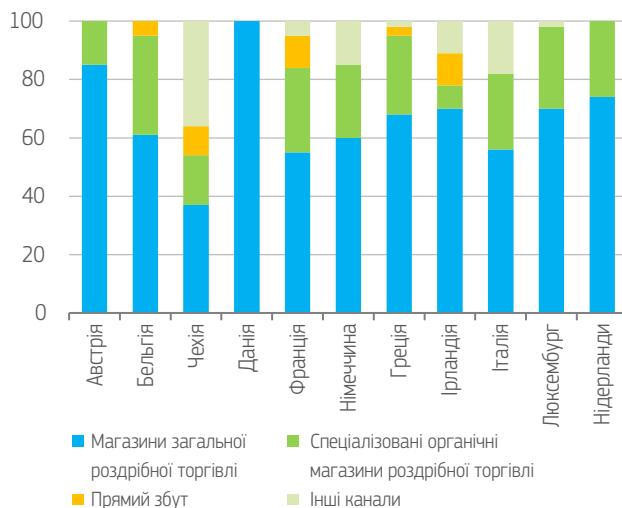
У 2021 році обсяги роздрібних продажів органічної оливкової олії та інших олій у ЄС дорівнювали по 34 млн літрів у кожній категорії (зростання з 2012 року на +83% і +34% відповідно).

Роздрібні продажі органічного рису у ЄС склали 39 000 тонн у 2021 році (зростання з 2012 року на 72%). Темпи зростання продажів органічних макаронів були навіть швидшими за вказаний період – на 150% до 140 000 тонн. Обсяги продажу органічних соків досягли 166 млн літрів (+113%) у 2021 році⁴⁸.

Магазини загальної роздрібної торгівлі є основним каналом збуту органічних продуктів харчування

Збут органічних продуктів харчування в ЄС здійснюється переважно через магазини загальної роздрібної торгівлі, з піками у тих країнах, де частка споживання органічних продуктів є дуже високою, таких як Данія та Австрія. Другим найбільшим каналом збуту органічних продуктів є спеціалізовані органічні магазини роздрібної торгівлі.

Графік 3.5 – Продажі органічних продуктів за вартістю, за каналами збуту, частка у 2017 р. (%)

Джерело: Публікація «Світ органічного сільського господарства. Статистика і нові тенденції 2022», FIBL і IFOAM.

Магазини загальної роздрібної торгівлі є основним каналом збуту фасованих органічних продуктів харчування

Збут органічних продуктів через різноманітні роздрібні канали збуту здійснюється за різними схемами у різних країнах. У багатьох країнах ЄС на органічному ринку домінують великі роздрібні продуктові мережі (такі як супермаркети, гіпермаркети та дискаунтери), маючи частку понад 90% від усіх продажів у Данії, Фінляндії та Швеції. Велика частка фасованих органічних продуктів продається через дискаунтери у Німеччині (41%) і Данії (31%). Натомість, в Угорщині та Італії половина продажів органічних продуктів здійснюється через традиційні продуктові магазини. Частка електронної комерції зростає і досягла вже 10% і більше відсотків в Угорщині, Румунії, Словаччині і Нідерландах⁴⁸.

⁴⁸ Euromonitor International «Індустрія здоров'я і краси 2022». Дані щодо Болгарії, Чехії, Угорщини, Польщі, Румунії, Словаччини, Австрії, Бельгії, Данії, Фінляндії, Франції, Німеччини, Греції, Ірландії, Італії, Нідерландів, Португалії, Іспанії і Швеції. Дані стосуються лише роздрібних продажів.

© MAGNIFIER - stock.adobe.com

4. Імпорт на підйомі⁴⁹

У ЄС виробництво певної агропродовольчої продукції є обмеженим (наприклад, тропічних фруктів) або попит перевищує пропозицію (наприклад, цукор). Імпорт з-за меж ЄС заповнює цю прогалину. Дані щодо обсягів імпорту органічної продукції доступні в електронній системі управління Європейської Комісії TRACES (TRAdE Control and Expert System), де містяться санітарні сертифікати, необхідні для торгівлі всередині ЄС та імпорту тварин, продуктів харчування, кормів та рослин, а також сертифікати органічної інспекції. Однак ця база даних не містить даних про вартість імпорту⁵⁰.

ЄС імпортує органічні продукти з понад 120 країн світу. Імпорт органічної продукції здійснюється на основі визнання еквівалентності та угод про еквівалентність або через визнання органів сертифікації. Наразі ЄС має 14 угод про визнання чи про еквівалентність з такими країнами: Аргентина, Австралія, Канада, Чилі, Коста-Ріка, Індія, Ізраїль, Японія, Туніс, Південна Корея, Нова Зеландія, Швейцарія, Сполучене Королівство і США. Для інших країн чи продуктів, які не охоплені такими угодами, є визнані установи і органи контролю, які сертифікують операторів, що хочуть експортувати свою органічну продукцію до ЄС на основі еквівалентності.

З 1 січня 2022 року застосовується нова законодавча база щодо органічного виробництва на основі Регламенту (ЄС) № 2018/848. Нею запроваджено систему установ і органів контролю, які визнані з метою сертифікації імпорту з третіх країн на підставі дотримання правил ЄС.

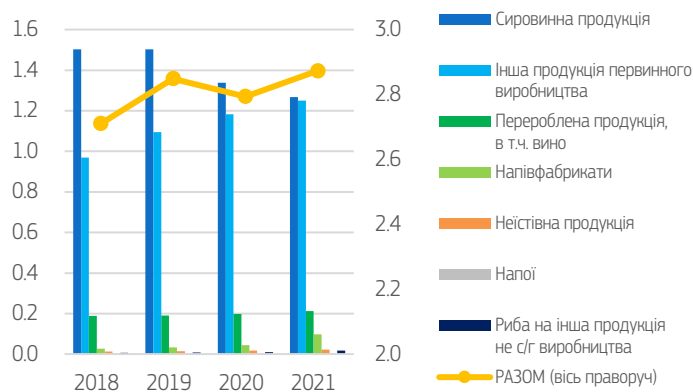
Імпорт органічної продукції на підйомі

Обсяг імпорту органічної продукції до ЄС зріс з 2,71 млн тонн у 2018 році до 2,87 млн тонн у 2021 році (+6%). З точки зору категорій продукції, то основною категорією, що імпортується, є сировинна продукція, а також інша продукція первинного виробництва, що разом складають 90% від усього імпорту органічної продукції за обсягом. Зазначене зростання обсягів імпорту у 2021 році значною мірою пов'язане з доступністю даних щодо імпорту зі Сполученого Королівства.

⁴⁹ Детальніше: Звіт Європейської Комісії (2022) «Імпорт органічної агропродовольчої продукції до ЄС. Ключові досягнення 2021 року», вересень 2022 року, Європейська Комісія, Генеральний директорат Європейської Комісії з питань сільського господарства та сільського розвитку, Брюссель, https://agriculture.ec.europa.eu/system/files/2022-09/agri-market-brief-19-organic-imports_en.pdf.

⁵⁰ Європейська Комісія, TRACES, https://food.ec.europa.eu/animals/traces_en

Графік 4.1 – Обсяги імпорту органічної продукції до ЄС за класом⁵¹ (млн тонн)

Джерело: TRACES, дані до 2021 року не містять даних щодо імпорту зі Сполученого Королівства через їхню відсутність на той час.

Обсяги імпорту сировинної продукції зменшились, зокрема внаслідок скорочення постачання макухи, цукру та пшениці. З іншого боку, обсяги імпорту іншої продукції первинного виробництва зросли, переважно за рахунок зростання попиту на тропічні фрукти, зокрема, банани. В період з 2018 до 2021 року обсяги імпорту тропічних фруктів зросли на 27% до 900 000 тонн, зокрема, обсяги імпорту бананів зросли на 26% до 720 000 тонн.

Обсяги імпорту інших продуктів з вищою доданою вартістю значно менші. Однак вони показали вищі темпи зростання у період з 2018 до 2021 року. Наприклад, обсяги імпорту переробленої продукції (переважно соків та оливкової олії) зросли на 13% до 210 000 тонн, напівфабрикатів – на 254% до 100 000 тонн і напоїв – на 120% до 3 700 тонн.

Експортери тропічних фруктів очолили перелік основних країн походження

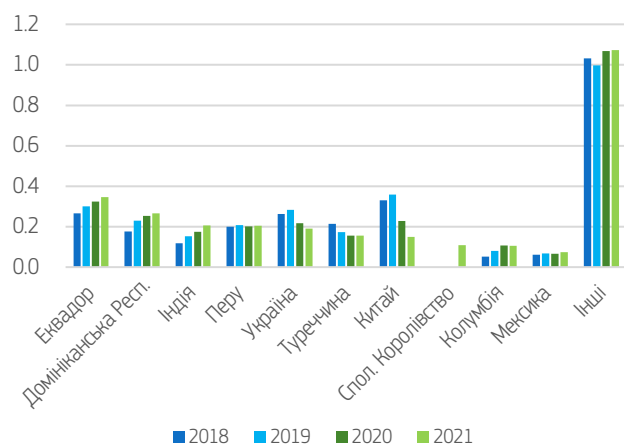
Головні експортери органічних бананів – Еквадор і Домініканська Республіка – очолюють перелік найбільших експортерів органічної продукції до ЄС.

⁵¹ Категорія «Сировинна продукція» включає зернові культури, рослинні олії та насіння олійних культур, цукор, сухе молоко та вершкове масло, несмажені кавові зерна та какао. Категорія «Інша продукція первинного виробництва» включає м'ясні продукти, фрукти та овочі, молочний йогурт та мед. Категорія «Перероблена продукція» включає сир, м'ясні напівфабрикати, вино та фруктові соки. Категорія «Напівфабрикати» включає продукти харчування для дітей, кондитерські та макаронні вироби. Категорія «Напої» включає пиво, алкогольні та безалкогольні напої. Категорія «Неістівна продукція» охоплює рослини та ефірні олії. Окрім цього, органічне законодавство охоплює також продукцію рибної галузі, яка позначається як «Риба та інша продукція несільськогосподарського виробництва».

До того ж, експорт до ЄС з цих країн зріс на 30% і 51% відповідно у період з 2018 по 2021 рік. Індія (+74%, переважно імпорт макухи) і Колумбія (+102%, буряковий і тростинний цукор; тропічні фрукти, горіхи і спеції) також значно наростили обсяги експорту. Проте обсяги експорту з Китаю (-55%, макуха), України (-28%, пшениця) і Туреччини (-28%, зернові; олійні) зменшилися.

Насамкінець, Сполучене Королівство стало важливим експортером певних органічних продуктів до ЄС у 2021 році. Експорт зі Сполученого Королівства охоплює молочну продукцію (100% імпорту органічної молочної продукції до ЄС), корми для домашніх тварин (98%), пиво (100%), м'ясо птиці (100%), баранину і козлятину (81%) і свинину (62%).

Графік 4.2 – Обсяги імпорту органічної продукції за країною походження (млн т)

Джерело: TRACES, дані до 2021 року не містять даних щодо імпорту зі Сполученого Королівства через їхню відсутність на той час.

© piyaset– stock.adobe.com

© Natalia Lisovskaya – stock.adobe.com

5. Поєднання амбіцій Зеленого курсу з відповідною підтримкою органічного сільського господарства з боку ЄС

Основне фінансування здійснюється в рамках САП

ЄС усвідомлює переваги органічного сільського господарства для сталого сільського господарства, їжі та споживачів. Протягом програмного періоду САП 2014-2022 років органічні фермери мали змогу скористатися кількома заходами підтримки. На програмний період 2023-2027 років в рамках Стратегічних планів САП зберігаються різноманітні заходи підтримки органічного сільського господарства у ЄС. Сьогодні основне фінансування в рамках САП здійснюється з Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (EAFRD). Значний обсяг цільового фінансування в рамках Європейського фонду гарантій у сільському господарстві (EAGF) та/або Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (EAFRD) буде спрямовано на підтримку переходу до органічного виробництва та його ведення у наступному періоді фінансування (2023-2027 роки)⁵².

У період фінансування 2014-2022 років у рамках Заходу 11 Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (виплати на органічне сільське господарство) 27 з 28 країн ЄС пропонували виплати за перехід до органічного виробництва (захід 11.1) та/або для його ведення (захід 11.2)⁵³. Захід 11.1 було впроваджено в усіх країнах ЄС, крім Австрії та Нідерландів. На період фінансування 2014-2022 років країни ЄС запланували надати підтримку на 4,1 млн га (2,5% оброблюваних сільськогосподарських угідь) для переходу до органічного виробництва. До 2020 року ефективну підтримку було надано на 3,5 млн га (2,2% оброблюваних сільськогосподарських угідь). Захід 11.2 було впроваджено у всіх країнах ЄС, крім Нідерландів, які підтримували органічне сільське господарство за рахунок державних коштів⁵⁴.

САП – прихильниця органічного виробництва

У 2020 році на 61,6% земель ЄС, зайнятих під органічне виробництво, було виділено спеціальні виплати на підтримку органічного сільського господарства⁵⁴ (у середньому 144 євро/га в рамках САП та 79 євро/га з державного фінансування). Органічні фермери у районах з природними обмеженнями також можуть отримати фінансування для підтримки органічного сільського господарства. Заходи в рамках програм розвитку сільських територій також сприяли розвитку органічного виробництва, включаючи інвестиції в методи органічного сільського господарства та підтримку збуту та просування органічних продуктів. Таким чином органічні фермери мали змогу скористатися різноманітними заходами і отримували більші субсидії в рамках програм розвитку сільських територій, ніж неорганічні фермери.

В рамках Напряму I САП (прямі виплати) органічні виробники автоматично мають право на виплати за екологізацію. Організації виробників органічних фруктів та овочів також скористалися вищими ставками співфінансування ЄС через операційні програми. Загалом, як можна побачити на графіках нижче, органічні фермери отримували вигоду від вищого загального обсягу субсидій з боку ЄС для вирощування орних культур (+37%), молочного (+68%) і м'ясного виробництва, (+26%) (середні дані за 2015-2020 роки).

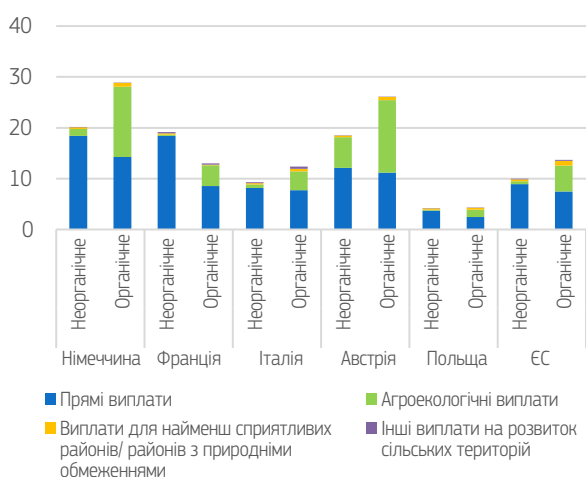
© HQUALITY - stock.adobe.com

⁵² Європейська Комісія, Генеральний директорат Європейської Комісії з сільського господарства «Дашборд щодо органічного виробництва», 2022 р. <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/OrganicProduction.html>

⁵³ Публікація IFOAM «Органічне сільське господарство і перспективи стимулювання суспільних благ», Брюссель, Бельгія, с. 15-21, 2016 р., https://www.organicseurope.bio/content/uploads/2020/06/ifoameu_study_organic_farming_cap_2014_2020_final.pdf?dd

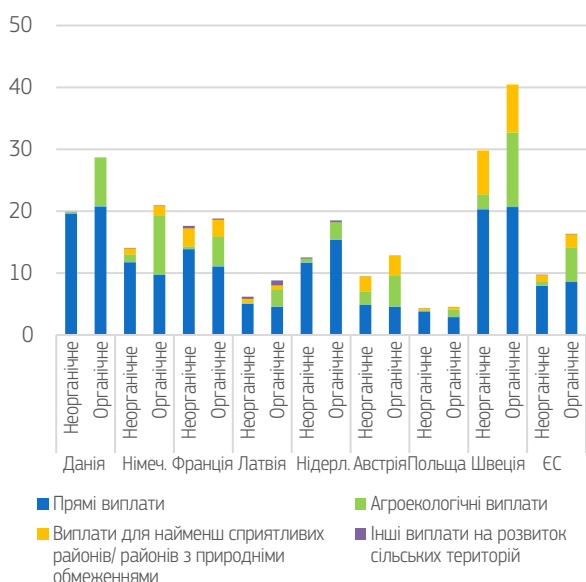
⁵⁴ Джерело: Розрахунок DG AGRI на основі даних щодо впровадження програми та даних Євростат (онлайн таблиця даних TAG00025).

Графік 5.1 – Субсидії для господарств, що займаються вирощуванням сільськогосподарських орних культур, за типом в обраних країнах, середній показник у 2015-2020 рр. (тис. євро/річна робоча одиниця)

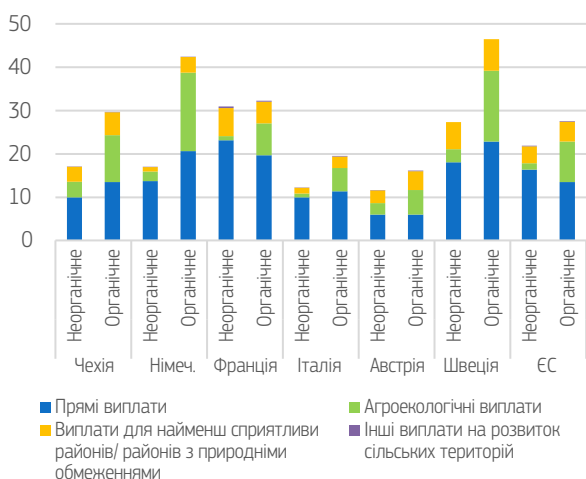
Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми

Графік 5.2 – Субсидії для молочних господарств за типом в обраних країнах, середній показник у 2015-2020 рр. (тис. євро/річна робоча одиниця)

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми

Графік 5.3 – Субсидії для м'ясних господарств за типом у обраних країнах, середній показник у 2015-2020 рр. (тис. євро/річна робоча одиниця)

Джерело: Дані FADN. Дані за 2020 рік є попередніми.

Органічне сільське господарство сприяє досягненню чотирьох з дев'яти цілей САП на 2023-2027 роки. Серед них: захист навколишнього середовища, сприяння збереженню ландшафтів та біорізноманіття, отримання стабільно високого доходу фермерськими господарствами, та відповідь на запит суспільства щодо користі їжі, сталості їжі та благополуччя тварин.

У САП на 2023-2027 роки органічне сільське господарство має більш помітну роль і, дотримуючись стратегії «Від ферми до виделки», воно відіграватиме ще важливішу роль, ніж раніше. САП – це ключовий інструмент у досягненні цілей Зеленого курсу, в тому числі цілей стратегії «Від ферми до виделки» та Стратегії біорізноманіття. Одна з таких цілей – 25% органічних сільськогосподарських земель у ЄС і значне зростання органічної аквакультури до 2030 року. У 2021 році Європейська Комісія запустила «План дій з розвитку органічного виробництва», щоб сприяти досягненню цієї цілі. Країни ЄС наразі впроваджують План дій через конкретні політичні заходи у своїх національних планах дій з розвитку органічного виробництва та стратегічних планів САП⁵⁵.

Національні цілі органічного сільського господарства

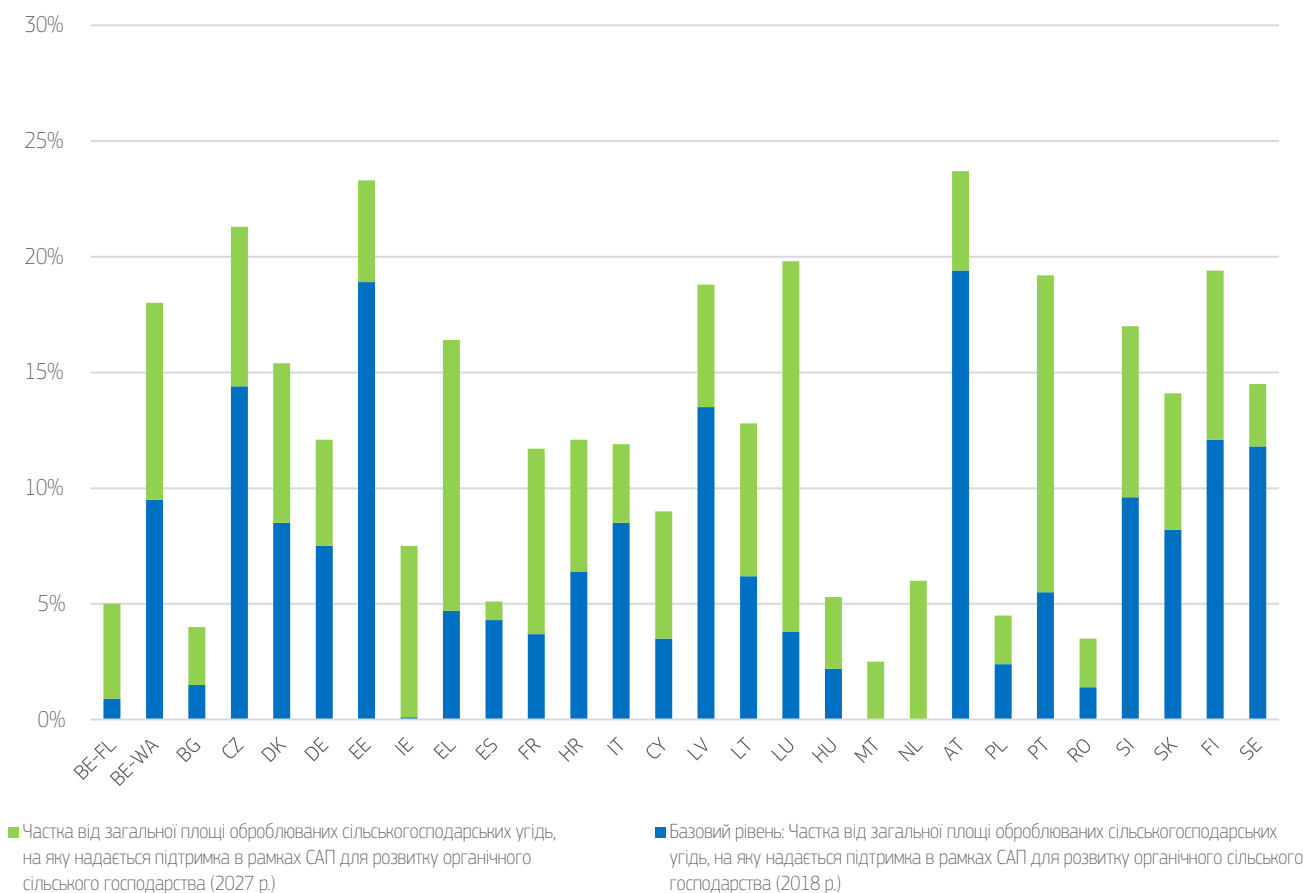
Країнам-членам ЄС було запропоновано визначити національні цілі щодо розвитку органічного сільського господарства (від загальної площі оброблюваних сільськогосподарських угідь у 2030 році) у своїх стратегічних планах САП та розробити національні плани дій з розвитку органічного виробництва (див. Таблицю 5.1). Австрія, Валлонія (Бельгія), Німеччина і Швеція встановили найамбітніші цілі – 30% площі оброблюваних сільськогосподарських угідь під органічним виробництвом до 2030 року. Проте цілі країн ЄС не можна безпосередньо порівнювати, оскільки вони були встановлені або на 2027, або 2030 рік (або ще не встановлені).

У своїх стратегічних планах САП країни-члени ЄС встановили ціль для показника результату, що вимірює частку від загальної площі їхніх оброблюваних сільськогосподарських угідь, на яку вони мають отримати підтримку для розвитку органічного сільського господарства до кінця програмного періоду 2023-2027 років. Відповідно до стратегічних планів САП усі країни ЄС встановили очікувану ціль щодо площі земель під органічним сільським господарством за підтримки САП. На рівні ЄС очікується, що близько 10% усіх оброблюваних сільськогосподарських угідь отримають підтримку в рамках САП на органічне сільське господарство у 2027 році. Проте є значні відмінності: 18 стратегічних планів САП спрямовані на підтримку понад 10% оброблюваних сільськогосподарських угідь для розвитку органічного сільського господарства за кошти САП, три з яких (Австрія, Чехія і Естонія) встановили цілі, що перевищують 20%.

⁵⁵ «Повідомлення Європейської Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічно-соціальному комітету і Комітету регіонів щодо плану дій з розвитку органічного виробництва», COM (2021) 141 остаточна редакція, Європейська Комісія, Брюссель, 2020 р.

Графік 5.1 – Субсидії для господарств, що займаються вирощуванням сільськогосподарських орних культур, за типом в обраних країнах, середній показник у 2015-2020 рр. (тис. євро/річна робоча одиниця)

Джерело: Дані DG AGRI на основі затверджених стратегічних планів САП

© Jacob Lund - stock.adobe.com

Таблиця 5.1 – Цілі САП⁵⁶

Країна	Частка оброблюваних земель під органічним виробництвом, 2020 р. (базовий рівень) ⁵⁷	Національні цілі ⁵⁸ щодо частки оброблюваних земель під органічним виробництвом	Частка оброблюваних земель, на які надається підтримка органічного виробництва в рамках САП, 2018 р. (базовий рівень)	Очікувана частка оброблюваних земель, на які надається підтримка органічного виробництва в рамках САП (2027 р.) ⁵⁹
Австрія	25,3%	30,0%	19,4%	23,7%
Болгарія	2,3%	7,0%*	1,5%	4,0%
Валлонія (Бельгія) ⁶⁰	12,5%	30,0%	9,5%	18,0%
Греція	10,2%	Немає даних	4,7%	16,4%
Данія	11,5%	20,0%	8,5%	15,4%
Естонія	22,4%	Немає даних	18,9%	23,3%
Ірландія	1,7%	7,5%*	0,1%	7,5%
Іспанія	10,0%	20,0%	4,3%	5,1%
Італія	16,0%	25,0%*	8,5%	11,9%
Кіпр	4,4%	10,0%	3,5%	9,0%
Латвія	14,8%	20,0%*	13,5%	18,8%
Литва	8,0%	15,0%	6,2%	12,8%
Люксембург	4,6%	Немає даних	3,8%	19,8%
Мальта	0,6%	5,0%	0,0%	2,5%
Нідерланди	4,0%	Немає даних	0,0%	6,0%
Німеччина	9,6%	30,0%	7,5%	12,1%
Польща	3,5%	7,0%	2,4%	4,5%
Португалія	8,1%	Немає даних	5,5%	19,2%
Румунія	3,5%	Немає даних	1,4%	3,5%
Словацьчина	11,7%	20,0%	8,2%	14,1%
Словенія	10,8%	18,0%	9,6%	17,0%
Угорщина	6,0%	10,0%*	2,2%	5,3%
Фінляндія	13,9%	25,0%	12,1%	19,4%
Фландрія (Бельгія)	1,5%	Немає даних	0,9%	5,0%
Франція	8,7%	18,0%*	3,7%	11,7%
Хорватія	7,2%	12,1%	6,4%	12,1%
Чехія	15,3%	Немає даних	14,4%	21,3%
Швеція	20,3%	30,0%	11,8%	14,5%

⁵⁶ Цифри частково взято зі Стратегічних планів САП

⁵⁷ Джерело: Євростат (онлайн таблиця даних org_cropar).

⁵⁸ На основі «національного показника» (стратегічні плани САП) або, за відсутності, національних планів дій з розвитку органічного виробництва. Показники на 2030 р., (*) 2027 р.

⁵⁹ Показник результату R.29 (частка оброблюваних земель, на які надається підтримка органічного виробництва в рамках стратегічних планів САП). Цільові показники включені до стратегічного плану САП.

⁶⁰ Для Фландрії та Валлонії (Бельгія) базовий рівень (2020 р.) щодо частки оброблюваних земель під органічним виробництвом вказано в планах САП (немає в даних Євростату). Частка оброблюваних земель, на які надається підтримка органічного виробництва в рамках САП у 2018 році вказана на основі звіту про впровадження програми розвитку сільських територій.

Які інтервенції доступні в стратегічних планах САП? Порівняння САП у програмних періодах 2014-2022 і 2023-2027 років

Фінансування ведення органічного сільського господарства та переходу може здійснюватися за двома напрямками: екосхеми та органічні інтервенції

Екосхеми – це виплати за першим напрямком САП, який сприяє захисту довкілля, клімату та благополуччю тварин. Вони є ключовим елементом законодавчої бази щодо майбутнього САП. Не менше 25% прямих платежів у 2023-2027 роках будуть пов'язані з такими екосхемами з метою забезпечення кращих екологічних і кліматичних показників порівняно з 2014-2022 роками.

Таблиця 5.2 – Інтервенції, які застосовують країни ЄС для підтримки органічного сільського господарства у 2023-2027 рр⁶¹.

Країна	Перехід		Ведення	
	ЕС ⁶²	РС ⁶³	ЕС	РС
Фландрія (Бельгія)		x	x	
Валлонія (Бельгія)		x		x
Болгарія	x	x	x	x
Чехія		x		x
Данія	x		x	
Німеччина		x		x
Естонія	x	x	x	x
Ірландія		x		x
Греція		x	x	
Іспанія		x		x
Франція		x	x ⁶⁴	x ⁶⁴
Хорватія		x		x
Італія		x		x
Кіпр		x		x
Латвія		x		x
Литва	x		x	
Люксембург		x		x
Угорщина		x		x
Мальта		x		x
Нідерланди	x		x	
Австрія		x		x
Польща		x		x
Португалія	x	x	x	x
Румунія		x		x
Словенія		x		x
Словаччина		x		x
Фінляндія		x		x
Швеція	x		x	
Разом	7	24	10	23

⁶¹ Цифри частково взяті зі стратегічних планів САП.

⁶² Екосхеми.

⁶³ Інтервенції в рамках розвитку сільських територій.

⁶⁴ Підтримка переходу до органічного виробництва надається в рамках розвитку сільських територій як у французькій метрополії, так і у заморських володіннях Франції. Підтримка ведення органічного виробництва здійснюється в рамках екосхем у французькій метрополії, а також в рамках розвитку сільських територій у заморських володіннях Франції.

Екосхеми є невід'ємною частиною «зеленої архітектури» стратегічних планів САП. Вони також включають вищий рівень базових вимог (що охоплює «загальну відповідність» та «екологізацію» САП у 2014-2022 роках), а також продовжують агроекологічні і кліматичні інтервенції в рамках розвитку сільських територій. Кожна країна-учасниця ЄС має визначити перелік екосхем, які адаптовані до їхніх власних екологічних цілей. Участь фермерів в одній або кількох екосхемах в рамках САП є добровільною. Порівняно із заходами із екологізації⁶⁵ САП у 2014-2022 роках, екосхеми пропонують більшу гнучкість. Це пов'язано з тим, що можна вільно обрати зміст та бюджет кожного заходу екосхем, якщо вони сприяють досягненню не менш ніж двох цілей щодо захисту довкілля, клімату та/або благополуччя тварин, визначених в Регламенті щодо стратегічного плану САП. Фермери можуть обрати відповідний захід та реалізувати його на своїх господарствах.

Формат підтримки інтервенцій в галузі органічного виробництва варіюється залежно від країни ЄС. Деякі країни-учасниці ЄС просувають перехід до органічного виробництва через екосхеми першого напрямку, й існуючі органічні господарства отримують свої виплати через другий напрямок (інтервенції в галузі розвитку сільських територій), так само як і у поточному програмному періоді. Інші країни можуть підтримувати перехід через виплати Європейського сільськогосподарського фонду розвитку сільських територій (EAFRD) за другим напрямком і надавати підтримку існуючим органічним господарствам через екосхеми. У деяких країнах ЄС інтервенції в галузі органічного виробництва пропонують винятково в рамках напрямків 1 і 2, як для переходу, так і для ведення органічного сільського господарства.

Інша підтримка в рамках САП

САП не лише фінансує перехід до органічного виробництва і його ведення. Інші заходи мають прямий або опосередкований вплив на органічне сільське господарство: органічні фермери можуть також отримувати перевагу від інших заходів, таких як заходи з передачі знань та інновацій, секторальні інтервенції, консультаційні послуги, схеми якості для сільськогосподарської продукції та продуктів харчування (в т.ч. заходи з просування та інформування), інвестиції, розвиток фермерства, створення груп і організацій виробників, агроекологічні і кліматичні заходи, виплати в рамках зон Natura 2000 і Водної рамкової директиви ЄС, виплати районам, які мають природні та інші специфічні обмеження, благополуччя тварин, співпраця (в т.ч. в рамках Європейського інноваційного партнерства EIP-AGRI) і LEADER⁶⁶.

Органічне виробництво включене в інтервенції в плодовоовочевому секторі. У секторі виноробства передбачене фінансування інформаційних кампаній щодо схем якості, таких як органічне виробництво.

⁶⁵ Фермери мали право на отримання виплат за екологізацію, якщо вони дотримувалися обов'язкових практик, що приносять користь довкіллю. Органічні фермери автоматично отримували на свої господарства виплати за екологізацію у програмному періоді САП 2014-2022 рр., оскільки органічне сільське господарство за визначенням забезпечує користь довкіллю.

⁶⁶ IFOAM, «Плани дій з розвитку органічного виробництва. Розробка, впровадження і оцінка. Посібник для органічного агропродовольчого сектору» (англ. Organic Action Plans. Development, Implementation and Evaluation - A Resource Manual for the Organic Food and Farming Sector), Брюссель, Бельгія, с. 21-27, https://www.ifl.org/fileadmin/documents/shop/1507-organic-action-plans_1.pdf

© dusanpetkovic1 – stock.adobe.com

Державна підтримка органічного виробництва залишається пріоритетом для країн-учасниць ЄС

Додаткові державні субсидії на розвиток органічного виробництва, які надаються поза межами САП, підвищують попит на органічні продукти та пропозицію. Більшість країн ЄС продемонстрували свою рішучість і бажання розвивати органічний сектор за рахунок державних коштів. У стратегічних національних та регіональних планах передбачена підтримка використання земель для органічного сільськогосподарського виробництва, а також споживання органічних продуктів. Наприклад, деякі країни ЄС запровадили фіксовані частки органічних продуктів харчування у державних закладах громадського харчування.

6. Дослідження та інновації в органічному секторі

Органічне сільське господарство є радше науковістю, аніж ресурсомісткою формою ведення сільського господарства. Тому дослідження та інновації є ключовими інструментами для зростання органічного сільського господарства, вони підтримують створення знань та інновацій, щоб допомогти органічним фермерам дотримуватися правил органічного виробництва ЄС. Через рамкову програму розвитку та інновацій «Горизонт 2020» (2014-2020 роки) ЄС фінансує кілька проєктів, які спрямовані на органічне сільське господарство. Вони передбачають фінансування у розмірі понад 50 млн євро з бюджету ЄС і залучення понад 150 партнерів з більш ніж 20 країн ЄС, а також асоційованих країн та міжнародних партнерів. Ці проєкти спрямовані на конкретні виклики, перед якими постає органічне сільське господарство, і допомагають виконувати цілі ЄС щодо такого типу виробництва. Дослідження, які фінансуються ЄС, спрямовані на ключові галузі, такі як селекція органічних культур, через такі проєкти, як **LIVSEED**, **ECOBREED** і **BRESOV**, які підвищують доступність та якість органічного насіння. Заміна та поступова відмова від суперечливих допоміжних продуктів в органічному сільському господарстві є ціллю проєктів **RELACS** і **Organic PLUS**. Ці проєкти сприяють розробці та ухваленню економічних та екологічно безпечних інструментів і технологій. Окрім того, проєкт **BIOFRUITNET** працює над тим, щоб зробити виробництво органічних фруктів більш конкурентоздатним.

Підтримка поза межами САП

Європейські структурні та інвестиційні фонди (ESI funds) пропонують підтримку органічним виробникам, МСП і зацікавленим учасниками органічного сектору ЄС через операційні програми. ESI funds є частиною Спільної стратегічної рамки ЄС (CSF) і спрямовані на підтримку економічного розвитку в усіх країнах-учасницях ЄС в рамках стратегії «Європа 2020».

Сприяння обміну знаннями серед органічних фермерів, консультантів та науковців є ключовою ціллю досліджень, які спрямовані на органічне сільське господарство і фінансуються ЄС. Проєкт **OK-Net Arable** зробив значний внесок у досягнення цієї цілі. Матеріали та інформація тепер доступні фермерам на **платформі органічних знань «Organic Farm Knowledge» (OFK)**. Він прагне підвищити урожайність та якість органічного рослинництва по усій Європі. Дослідження в галузі тваринництва в рамках проєкту **OK-Net EcoFeed**, який підтримує ЄС, вивчають альтернативні джерела високобілкових кормів для тварин, і це допомагає органічним фермерам рухатися у напрямку забезпечення 100% органічних кормів.

ЄС також просуває та допомагає координувати європейське транснаціональне дослідження в галузі органічних продуктів харчування та систем господарювання через мережу **CORE Organic**, до якої входять міністерства європейських країн та дослідницькі ради, які фінансують національні дослідження в галузі органічних продовольчих систем. Дослідження, які фінансуються в рамках **CORE Organic**, спрямовані на центральні аспекти органічного сільського господарства, в тому числі родючість ґрунту та боротьбу з бур'янами. В галузі тваринництва проєкти спрямовані на такі важливі аспекти, як здоров'я і благополуччя тварин, стійкість, надійність і годівлю. Окрім зазначених проєктів, які спрямовані на органічне сільське господарство, існує кілька інших дослідницьких проєктів, які фінансуються в рамках «Горизонт 2020» і стосуються органічного сектору, зокрема у таких напрямках, як диверсифікація культур, здоров'я рослин і сталі системи тваринництва.

Європейська Комісія продовжує збільшувати підтримку досліджень та інновацій в органічному сільському господарстві в рамках «Горизонт Європа» (2021-2027). Це повністю відповідає цілі Стратегії «Від ферми до виделки» та Стратегії біорізноманіття щодо розвитку органічного сільського господарства, а також новому «Плану дій щодо розвитку органічного виробництва». В рамках цього плану Європейська Комісія має намір збільшити дослідження та інновації і виділити не менше 30% бюджету на дослідження та інновації в сільському, лісовому господарстві та сільських територіях на теми, які є специфічними для органічного сектору чи пов'язані з ним. Це зобов'язання вже можна побачити у першому Кластері 6 Робочої програми «Горизонт Європа» (2021-2022), відповідно до якого 35% бюджету на дослідження в зазначених галузях виділено на теми, які пов'язані з органічним сектором. Це стосується селекції органічних культур, попередження шахрайства та прогнозування для досягнення цілі стратегії «Від ферми до виделки» щодо площі органічних земель. Дослідження щодо агроекологічних практик, яке фінансується ЄС, у ширшому сенсі також приносить переваги органічному сектору, в тому числі в таких аспектах, як здоров'я рослин, зменшення наслідків зміни клімату та адаптація і агролісництво. Дослідницькі проекти ЄС продовжують вивчати потенціал цифрових інструментів для підтримки специфічних потреб органічного сільського господарства, таких як блокчейн технології, для покращення простежуваності органічних продуктів. Окрім тендерів для участі у проєктах, Європейська Комісія використовує потенціал інших інструментів в рамках «Горизонт Європа» для розвитку органічного сектору. Тут варто згадати один ключовий інструмент – Місію ЄС «Ґрунтова угода для Європи» (A Soil Deal for Europe), в рамках якої буде проаналізовано особливий внесок органічного сектору в такі аспекти, як біорізноманіття та вміст вуглецю в ґрунті.

У наступному Кластері 6 Робочої програми «Горизонт Європа» (2023-2024 роки) будуть створені нові можливості, і він продовжить допомагати усувати бар'єри для розвитку органічного сектору та досягати цілей Стратегії «Від ферми до виделки» щодо органічного виробництва. Це включатиме майбутнє партнерство в галузі досліджень та інновацій щодо агроекології,

яке ще перебуває на стадії розробки і попередньо має назву «Прискорення переходу систем господарювання: живі лабораторії та дослідницькі інфраструктури агроекології» (англ. 'Accelerating farming systems transition: agroecology living labs and research infrastructures'). Партнерство створить та підтримуватиме загальноєвропейську мережу живих лабораторій в якості простору для спільного пошуку рішень для місцевих потреб. Воно поставить фермера в центр дослідницької та інноваційної діяльності, таким чином прискорюючи прогрес на місцях.

Більшість дослідницьких проєктів ЄС, які стосуються органічного сільського господарства, використовують підхід із залучення багатьох учасників. Це означає, що органічні фермери дійсно залучені до дослідницьких проєктів, використовують свої знання та/або підприємницькі навички для створення рішень та спільного володіння результатами. Це прискорює прийняття нових ідей, підходів та рішень, створених в цьому проєкті. Однією з вимог є те, що проєкти за участі багатьох учасників мають якомога більше залучати до роботи операційні групи Європейського інноваційного партнерства (EIP-AGRI), що фінансується в рамках САП. Дослідницькі проєкти, які спрямовані на органічне сільське господарство, таким чином, сприяють зміцненню зв'язків між програмою «Горизонт Європа» і САП.

САП підтримує операційні групи EIP-AGRI. Ці групи покликані об'єднати багатьох учасників – фермерів, дослідників, консультантів, бізнес, екологічні групи, групи захисту інтересів споживачів та інші громадські організації, щоб просувати інновації в галузях сільського та лісового господарства. У базі даних операційних груп EIP-AGRI⁶⁷ станом на листопад 2022 року 72 з 2 433 операційних груп зареєструвалися як такі, що працюють з питаннями органічного сільського господарства. Є широке коло проєктів для операційних груп, проте проєкт має сприяти цілі EIP-AGRI щодо просування інновацій в сільському господарстві, які є більш ресурсоефективними, продуктивними, з низьким рівнем викидів, дружніми до клімату та стійкими, водночас працюючи у гармонії з основними природними ресурсами, від яких залежить сільське господарство.

© Dusko - stock.adobe.com

⁶⁷ Європейська Комісія «EIP-AGRI – Операційні групи», 2022, <https://ec.europa.eu/eip/agriculture/en/eip-agri-projects/projects/operational-groups>

Контакти: Генеральний директорат з питань сільського господарства та розвитку сільських територій Європейської Комісії (DG AGRI)
Відділ аналізування та прогнозування
E-mail: Agri-A2@ec.europa.eu

©Європейський Союз, 2023

Передрук дозволяється за умови посилання на джерело.

Будь ласка, цитуйте назву цієї публікації: «Європейська Комісія (2022). Органічне сільське господарство в ЄС. Десятиріччя органічного зростання. Січень 2023 року» (Organic farming in the EU. A decade of organic growth. January 2023)

Європейська Комісія, Генеральний директорат з питань сільського господарства та розвитку сільських територій, м. Брюссель.

Для будь-якого використання чи відтворення фотографій або інших матеріалів, які не належать Європейському Союзу, варто отримати дозвіл безпосередньо у власників авторських прав.

Незважаючи на те, що докладаються значні зусилля для створення ґрунтовних прогнозів щодо ринку та доходів, невизначеність зберігається.

Цей документ не обов'язково відображає офіційну точку зору Європейської Комісії.

Twitter: @EUAgri

#AgriOutlook

<https://agriculture.ec.europa.eu>

